ŠMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 13
GODINA I

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28098

BEOGRAD, UTORAK, 11 MAJ 1948

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO
UTORKOM

3 DINARA
PRIMERAK

Za kvalitet u većem kvantitetu

Jovan POPOVIĆ

Uoči prvomajske smotre postignuća naših trudbenika i davanja zaveta za nova ostvarenja, izvršena je jedna istoriska smotra prilikom pretresanja novog opštedržavnog budžeta u Narodnoj skupštini. Zakon o dovršenju nacionalizacije velikih preduzeća dopunio ju je. Budžet naše narodne države nije administrativno-finansiski račun i predračun. On je jedna vrsta ogledala u kome se u brojkama izražavaju svi uspesi u prvoj godini Petogodišnjeg plana, ocrtavaju konkretni okviri zadataka u drugoj godini, odražava čitav naš prvi Petogodišnji plan izgradnje socijalizma, čitava naša državna politika, napori i potencije naših ponosnih trudbenika. Budžet je nerazdvojno, organski i stvaralački vezan s operativnim planom i rukovodstvom, on govori o onome što je već konkretizovano a projicira ono što će biti realizovano. Ekspozei i diskusija o budžetu bacili su svetlost na sve ono što se ostvaruje svesnom voljom naših ljudi, što se ostvaruje za njih, što je proželo njihov život.

U svome ekspozeu drug Kardelj je rekao: »Naučili smo već — a u praksi se to pokazalo kao pravilno i neophodno — da na svaku etapu koju smo prošli pogledamo ne samo sa stanovišta njenih kvantitativnih rezultata nego i sa gledišta kvalitativnih promena, uspeha i neuspeha, grešaka i slabosti. To nam je potrebno ne samo zato da bismo sprečili ponavljanje slabosti i grešaka u našoj budućoj praksi, nego i zato što smo mi dužni proveravati našu praksu teoretskim postavkama marksizma-lenjinizma, jer se bez takvog proveravanja neizbežno dolazi u praksi do skretanja s pravog puta. Mi smo se uvek borili protiv suhog prakticizma u našem radu, i uspesi koje smo postigli između ostalog su i rezultat činjenice što su naše praktične mere donošene posle ozbiljne teoretske pripreme i u okviru jasne perspektive razvitka socijalizma u našoj zemlji. Rezultati praktičnog rada, međutim, pokazuju nam koliko su teoretske pretpostavke i naša opšta orijentacija bile pravilne...«

A drug Kidrič, u svojoj analizi naše privrede kroz budžet i zadataka proizvodnje u drugoj godini plana, istakao je: »Borbu za povećanje produkcije, za povećanje prinosa, borbu za kvalitet proizvoda treba, takoreći, razvijati u pokret tesne međusobne solidarnosti radnog naroda. Svojom produkcijom pojedini delovi našeg radnog naroda pomažu jedan drugom...«

Iz ekspozea rukovodilaca i iz debate o budžetu, koji se zasniva na realnom računu s povećanim i stalno sve većim narodnim dohotkom, ističu se kao najvažniji zahtevi: poboljšanje kvaliteta proizvoda uz kvantitativno povećanje proizvodnje, rekonstrukcija seoske privrede, usavršavanje aparata distribucije, uklanjanje ostataka prošlosti u odnosu prema radu i u rukovođenju, otkrivanje i iskorišćavanje rezervi, maksimalno korišćenje postojećih sredstava i racionalizacija rada, poboljšanje evidencije i već uspešne kontrole, podizanje standarda života radnih masa, unošenje sve više kulturnosti u rad, u poslovanje, u trgovinu, u ophođenje, razvijanje brige o ljudima, o njihovim potrebama i o njihovom kulturnom usponu. Jer ostvarivanje zadataka Plana, čiji su rezultati osnova za puni kulturni život, nerazdvojno je povezano sa stručnim usavršavanjem i sa kulturnim uzdizanjem.

Solidarnost s radnim masama, koje ostvaruju materijalne uslove za puni kulturni procvat naše zemlje, naši kadrovi na kulturnom frontu mogu i treba da pokažu i dokažu davanjem maksimuma svoga priloga kulturnom uzdizanju naših radnih masa.

U svome ekspozeu drug Đilas pokazao je kakvi su uspesi postignuti na kulturnom polju materijalnom i moralnom brigom narodne države, kulturnom politikom koja se vodi u našoj zemlji uz inicijativu samih masa.

Sem onoga što država čini dajući materijalne mogućnosti i sredstva za razvijanje i uzdizanje naše narodne kulture, postoji oblast neposredno neobuhvatljiva Planom, oblast u kojoj je briga i pomoć države jedan ostvareni uslov, ali u kojoj dolazi do izraza ono što zavisi od samih kulturnih radnika, — a to su stvaralački napori u svim oblastima kulture.

Naše novo društvo, naša država, koja je izraz samog naroda, ima ogromnih potreba za novim, kvalitetnim umetničkim delima, za naučnim radovima, za svim plodovima kulturnog stvaralaštva. Ne samo što naše društvo očekuje kvalitetna književna i umetnička ostvarenja koja izražavaju velika postignuća i projiciraju potencije naroda, koja opevaju heroizam, istinito prikazuju život i ukazuju na sagledanu sutrašnjicu vaspitavajući narodne mase, — ne samo što stotine pozorišta traže nove drame a hiljade horova pesme, — nego i sasvim praktično država naručuje slike, ukrase novih građevina, koje se kod nas dižu više nego igde, skulpture, spomenike, sve ono što život trudbenika čini punijim, bogatijim, lepšim i kulturnijim. Tražnja je veća nego produkcija, naročito ako je reč o kvalitetu produkcije. U oblasti likovne umetnosti i arhitekture radi se čak o praktičnoj i konkretnoj tražnji, koju arhitekti i likovni umetnici delimično zadovoljavaju. No ne manja je potreba društva za dobrim romanima, dramama, filmovima, simfonijama, baletima, operama, masovnim pesmama i koračnicama.

Razume se da u oblasti književnog i umetničkog stvaranja ne može biti istih proizvodnih planova i obaveza kao u materijalnoj proizvodnji i distribuciji. Umetničko stvaranje je osobeno, i može postojati veliki kvantitet produkata a da ipak nema dela, jer ispod jednog određenog nivoa kvaliteta produkti nisu umetnička dela i ne postoje. (A kriterij za taj nivo kod nas postaje u narodnim razmerima sve viši.) Niti se umetnička proizvodnja može određivati po normama i rokovima. Zato i planovi udruženja i saveza književnika i umetnika ne mogu imati neke ciframa izražene norme, količine i rokove, — sem gotovih rezultata. Ali u radu tih udruženja i saveza može i mora biti plana, idejnog i stvaralačkog, rukovodstvenog plana, plana koji ide za tim da se poveća kvalitetna produkcija književnika i umetnika.

U jednoj oblasti umetničkog stvaranja, gde je ovo povezano s materijalnom proizvodnjom, u oblasti filma, vidimo da se predviđena količina filmova, koje naša filmska industrija svojim kapacitetom može proizvesti, može stvoriti jedino ako postoji potreban broj dobrih scenarija i ako ima odgovarajućih umetničkih kadrova. U ovoj oblasti, u kojoj postoji konkretni proizvodni plan, ta činjenica još više pada u oči nego u ostalim oblastima. No to ne znači da smo u oblasti umetničkog stvaralaštva prepušteni stihijnosti, nemerljivim snagama, slučajnosti. I ne znači da smo uvek pravilno koristili one snage koje mogu da stvaraju kvalitetna dela. I ovde dolazi do izraza princip koji se istakao i u oblasti materijalne proizvodnje: što pravilnije i racionalnije primenjivati snage, ocenjivati koji su od mnoštva zadataka, što padaju na pojedince, najvažniji, usredsrediti pomoć i organizaciski rad na podsticaj onim stvaraocima koji su dokazali sposobnost za stvaranje kvalitetnih dela, — i na razvijanje mladih snaga. Mlade, nove snage javljaju se i javiće se, no njihovo formiranje je proces u kome treba uložiti mnogo rada.

Na našem kulturnom frontu još jako osećamo nedostatak dobrih kadrova, naročito srednjih, jer su društvene potrebe porasle i neprekidno rastu. Zato je objektivno nužno da se izgrađeni kulturni kadrovi koriste gde god su preko potrebni, pa i tamo gde će njihov posao kasnije preuzeti solidni srednji kadrovi koji se izgrađuju. To je slučaj i jednog broja književnika, koji često bolje obavljaju posao koji inače obavljaju specijalisti, jer je kod nas potrebna teoretska izgrađenost i široka kultura, sposobnost pravilne primene naučnih principa i nalaženja novih rešenja u specifičnim prilikama, — a raniji stručnjaci često nisu dorasli. No pojedine organizacije i ustanove ne ocenjuju uvek pravilno ulogu i dužnost književnika, ne poštuju i ne razumeju uvek dovoljno stvaralački književni rad za koji je potrebno sazrevanje i koncentracija, nego upravo od onih književnika koji najviše osećaju potrebe društva, traže da se rascepkaju u zadovoljavanju svakodnevnih kulturnih potreba društva, da se takoreći utope u praksu. S druge strane, pak, jedan broj književnika, i to naprednih, pogrešno nastoji da se izvlači ispod društveno-političkih obaveza, suviše se odvajajući u svoj kabinet. To dovodi ne samo do nejednakog opterećenja književnika u društveno-političkim obavezama, nego je štetno i za same te književnike, jer ih izolovanje od društvene prakse osiromašuje kao stvaraoce. Književnik mora biti i javni radnik, društveni trudbenik, ali on mora biti pre svega stvaralac književnih dela. Važno je da sami književnici pravilno organizuju svoje vreme i svoj rad, i da smišljeno dele društveno-političke obaveze, kako bi zadovoljavali i društveno-praktičnu i književničku dužnost.

Kod nas se ponekad dešava da se od pojedinih književnika traži da izvrše i ono što bi uz bolju organizaciju mogle da izvrše pojedine ustanove, a književnici i umetnici se ponekad prosto brojčano trebuju za razne akcije i priredbe predviđene po planu neke organizacije ili ustanove. Potrebno je da svi naši istinski kulturni radnici učestvuju u čitavom kulturnom životu, u kulturnoj politici naše zemlje, da svakodnevno budu povezani s narodnim masama. Kod nas pravi književnici, umetnici i naučnici i jesu duboko povezani s narodnim masama. No radi se o tome da se pronalaze najbolje forme tog svakodnevnog kontakta, da se vidi šta je u kom trenutku i u dužoj perspektivi važnije i korisnije, a od stvaralaca tražiti ne samo da zadovoljavaju neposredne dnevne potrebe, nego da stiču što više materijala za obrađivanje i koncentracije za rad. Potrebno je naći pravu meru i koristiti kadrove po sposobnostima i značaju.

U radu raznih udruženja književnika i umetnika bilo je dosta, istina dobronamerne, mehaničnosti i stihijnosti, užurbane rascepkanosti i to često na štetu upravo onih književnika i umetnika koji su i u bivšoj Jugoslaviji i u toku oslobodilačkog rata i u izgradnji nove zemlje bili u prvim redovima borbenog i kulturnog fronta. I u ovoj oblasti treba s vremena na vreme proveravati forme i sadržaj rada, ispitivati uspehe i neuspehe, iznalaziti bolje mogućnosti za povećanje kvalitetne proizvodnje. A stvoriti dobar roman, dobru dramu ili scenario, kao i stvoriti dobru simfoniju ili zidnu sliku ili podići veliku monumentalnu skulpturu, značajno je i za današnjicu, i za budućnost, za razvitak kako naše kulture tako i našeg društva. Samo što u ovoj oblasti produkcije individualni talenat stvara kvalitet a bez kvaliteta proizvodnja ne dolazi u obzir. Naša narodna država ukazuje najveće priznanje i daje nagrade za najbolja dela. Potrebno je i u ovoj oblasti rasmotriti sve okolnosti i činioce da se, iako je tu proizvodnja drukčija nego u oblasti materijalne izgradnje, ova naizgled nemerljiva i planski neobuhvatljiva oblast merljivo i planski obogati većim kvantitetom kvalitetnih ostvarenja. Napori su utoliko veći, što se kulturni život intenzivira u šest republika.

Naša nova kultura po karakteru i sadržaju spada u najnaprednije kulture današnjeg sveta, razvija se na narodnoj osnovi a vođena je principima marksizma-lenjinizma, a neuporediva je sa dekadentnim buržoaskim kulturama. No u našem životu još ima ostataka buržoaske »kulture« a i nekulturnog nasleđa iz bivše Jugoslavije, koja nam je, pored ostalog, ostavila i ogroman broj nepismenih. Izgradnja socijalizma u našoj zemlji mora se vršiti uz neprekidno prodiranje nove, napredne kulture u sve pore našeg društva, uz neprekidno kulturno uzdizanje i onih najizdignutijih i onih ranije najzaostalijih masa naroda. Zato su, pored svakodnevnog praktičnog rada na kulturnom uzdizanju masa neophodna i mnoga visokokvalitetna, idejno i sadržajno istinita a formalno savršena dela iz svih oblasti kulturnog stvaralaštva, koja će služiti kao norme našeg kulturnog stvaralaštva. Kvalitet najboljih ostvarenja kojih već imamo, obavezuje na podizanje te norme.

Na to obavezuje i sama naša napredna stvarnost i stvaralački radni polet u njoj.

Film u službi naroda

Aleksandar VUČO

Kulturni preobražaj naše zemlje dao je već znatne plodove i na polju filma. Film je danas kod nas pristupačan narodnim masama, on služi interesima naroda i njime mase mogu široko da se koriste. To je moglo da se postigne zahvaljujući pre svega tome što se proizvodna i projekciona materijalna sredstva filmske umetnosti nalaze u rukama naroda, što su postala narodno vlasništvo.

U bivšoj Jugoslaviji nije postojala filmska proizvodnja u bilo kakvom ozbiljnijem opsegu, a danas već se prikazuje u našim bioskopima preko 160 domaćih nedeljnih filmskih žurnala i republičkih mesečnika, preko 70 dokumentarnih filmova i dva prva naša velika domaća umetnička filma. Sve je to ostvareno sopstvenim snagama za nepune dve godine u našim filmskim ateljeima i laboratorijama, uz obilnu podršku i pomoć naše nove države i preko požrtvovanog zalaganja naših filmskih radnika: reditelja, snimatelja i ostalih stručnjaka koje iziskuje filmska industrija. Na tome se, naravno, neće ostati. U radu se nalaze nove desetine dokumentarnih filmova i osam dugačkih umetničkih filmova, a istovremeno proizvodna filmska sredstva brzo se umnožavaju, tako da će naša zemlja još u ovoj Petoletki imati materijalnu bazu koja će na polju filmske umetnosti zadovoljavati potrebe naše nove kulture.

Ništa manje značajni, iako manje poznati našoj široj javnosti, nisu plodovi kulturnog preobražaja u oblasti filmske projekcije (materijalna sredstva za prikazivanje filmova).

U bivšoj Jugoslaviji bilo je svega 413 bioskopa sa 132.346 sedišta. Danas imamo u zemlji 687 bioskopa sa 204.915 sedišta, ne računajući aparature za projekciju filmova na uskoj traci, kojih ima oko 200, dok ih u staroj Jugoslaviji uopšte nije bilo.

Ovi brojevi, međutim, ne govore sve. Ako se uzme u obzir da je neprijatelj prilikom povlačenja iz naše zemlje uništio ili opljačkao preko 50% bioskopa, onda nam se postignuti rezultati u stvaranju materijalne baze za filmsku projekciju ukazuju kao još mnogo značajniji. S druge strane, kako su se svi bioskopi u staroj Jugoslaviji nalazili u rukama privatnih lica, njihova se koncentracija neizbežno vršila u većim gradovima, tako da su naši siromašniji krajevi, a naročito selo, bili potpuno lišeni bioskopskih pretstava. Po istoj liniji ličnog profita stvarao se i filmski repertoar. Uvozili su se filmovi koji su mogli da zadovoljavaju isključivo uvek istu blaziranu i besposličarsku publiku, tako da radne mase ni u većim gradovima nisu posećivale bioskope, ne nalazeći u njima čime da utole svoju žeđ za kulturom.

Sasvim se drukčija slika dobija otkad su bioskopi prešli u državne ruke i u ruke masovnih organizacija — otkad su postali narodno vlasništvo.

Danas se izgradnja novih bioskopa, blagodareći najširoj inicijativi, vrši prvenstveno u krajevima koji su u tom pogledu bili najviše zaostali, tako da je broj bioskopa u Bosni i Hercegovini, u Crnoj Gori, Makedoniji i Kosovu i Metohiji više nego udvostručen prema predratnom broju.

Selu se također poklanja sve veća pažnja. Sedamdeset i dva bioskopa sa pokretnim aparaturama za normalni i uski film, prikazuju filmove uglavnom po selima, i to u svim krajevima naše zemlje.

U pogledu filmskog repertoara izvršen je iz osnova preobražaj. Umesto filmskih »šlagera« i čitavih serija bezidejnih i bljutavih filmova koji su uglavnom sačinjavali bioskopske repertoare u staroj Jugoslaviji, danas se na našim filmskim platnima prikazuju najvećim delom filmovi koji su bliski narodu po sadržaju, duhu i karakteru. U domaćem repertoaru, u našoj filmskoj hronici, u našim dokumentarnim i umetničkim filmovima oseća se težnja da se pruže svedočanstva našeg velikog preobražaja.

Po sebi se razume da se ni u pogledu materijalne baze za filmsku projekciju neće ostati na današnjim rezultatima. Naš Petogodišnji plan predviđa da se do kraja 1951 broj stalnih bioskopa u našoj zemlji popne na 1.500 što znači da, otprilike, na svakih 10.000 stanovnika dobijemo po jedan bioskop. Paralelno sa bioskopima za film normalne širine predviđena je i izgradnja bioskopa za uski film koji će se u toku Petoletke otvoriti i u svim našim zadružnim domovima kulture. Širenje bioskopske mreže ići će horizontalno; vodiće se računa da ista srazmera prema broju stanovništva bude osigurana i u gradovima i u selima širom čitave naše zemlje.

Prelaskom bioskopa u vlasništvo naroda, što je približilo bioskope najširim narodnim masama i osiguralo filmski repertoar koji odgovara narodnim potrebama i zahtevima, ogromno se povećao u našoj zemlji interes za filmsku umetnost, što se odražava u neobično velikom porastu broja posetilaca. Dok je broj bioskopskih posetilaca u bivšoj Jugoslaviji iznosio oko 20 miliona godišnje, u 1946 on iznosi 31,520.877, a u 1947 godini 42,430.584. U prvom tromesečju ove godine broj bioskopskih posetilaca iznosio je 16,150.392, što dozvoljava pretpostavku da će konačni broj posetilaca u 1948 godini iznositi preko 60 miliona.

Ali nije uspeh samo u tome što se broj bioskopskih posetilaca u našoj zemlji utrostručio prema broju u bivšoj Jugoslaviji, već je još mnogo više u tome što se iz osnova promenio socijalni sastav bioskopske publike. Danas u našim bioskopima ne srećemo više onu stalnu »odabranu publiku«, već smo svedoci da najšire narodne mase, a među njima velikim delom seljaci i oni koji ranije nikad nisu videli bioskopsku pretstavu, pune naše bioskopske dvorane.

Navešćemo samo nekoliko primera ovog velikog interesovanja širokih narodnih masa za film.

Devetnaest putujućih bioskopa, koliko ih sada ima u NR Srbiji, u prvom tromesečju ove godine dali su 309 pretstava u manjim mestima i selima Srbije, Vojvodine, Kosova i Metohije. Za to vreme filmove je gledalo 62.370 lica, većinom seljaka. Filmovi su prikazivani i u rudnicima i bolnicama. Posetioci su imali prilike da vide 22 sovjetska umetnička filma i naš prvi domaći umetnički film »Slavicu«. Pored toga, prikazano im je devet naših i sovjetskih dokumentarnih filmova.

Pretstave su uglavnom održavane pod vedrim nebom, ili u nekoj većoj školskoj učionici, ili u sali doma kulture. U šiptarskom selu Žur, u Šarplaninskom srezu, prikazani su naši dokumentarni filmovi pod vedrim nebom. Iako je duvao hladan vetar, čitavo selo prisustvovalo je prikazivanju filma. Putujući bioskop obišao je za tri meseca i najudaljenija sela Kosmeta i dao 34 pretstave. Za to vreme filmove je videlo 8.000 ljudi, od kojih je skoro polovina prvi put u životu gledala bioskopsku pretstavu.

U prvom tromesečju ove godine kroz bioskope Požarevca prošlo je preko 150.000 posetilaca. Na svakog stanovnika dolazi više od dve pretstave mesečno. U poređenju sa prošlom godinom broj posetilaca se udvostručio. U mesecu aprilu prikazan je u oba požarevačka bioskopa naš drugi umetnički film »Živjeće ovaj narod«. Pretstavama je prisustvovalo oko 11.000 stanovnika grada i okoline. U požarevačkim bioskopima može se svakodnevno videti veliki broj seljaka, koji koriste svoj dolazak u grad da bi videli bioskopske pretstave. Svakog pijačnog dana pre podne daju se pretstave za seljake. Veliko interesovanje seljaka za bioskopske pretstave učinilo je da je Mesni narodni odbor u Požarevcu rezervisao jednu aparaturu za putujući bioskop koji već godinu dana obilazi i najudaljenija sela.

Film sve više prodire i postaje kulturna potreba stanovnika Leskovca. Dok se u predratnom Leskovcu dešavalo da se pretstave, izuzimajući retke pretstave sovjetskih filmova i one su bile najposećenije, često otkazuju zbog nedovoljnog broja publike, sada kroz bioskope dnevno prođe nekoliko stotina ljudi. Najposećeniji film u 1947 godini bio je naš prvi umetnički film »Slavica«, sa preko 8.000 posetilaca.

U prvom tromesečju ove godine pretstave u bioskopu u Gostivaru gledalo je preko 18.000 ljudi i žena, među kojima je bilo 50% lica šiptarske manjine. Najbrojnije je bio posećen film »Živjeće ovaj narod«, koji je za sedam dana gledalo 4.329 lica. Od tog broja više od polovine bili su Šiptari i Šiptarke. Ovaj film gledao je i veliki broj seljaka iz Banjice, Vrapčišta, Zdunje i Vrutoka, koji su dolazili u grupama od preko sto lica. Bioskop u Gostivaru daje ove godine 50 pretstava mesečno umesto 20, koliko je davano u toku prošle godine.

U Šapcu je film »Živjeće ovaj narod« za nedelju dana gledalo 11.000 lica. Skoro polovina posetilaca bili su seljaci iz okolnih sela.

Za 11 dana u Novom Sadu film »Živjeće ovaj narod« gledalo je 34.374 lica. Često se sreću seljaci koji su iz obližnjih sela došli samo zato u Novi Sad da bi mogli da vide ovaj film.

U Šibeniku je film »Živjeće ovaj narod« za tri dana gledalo 3.207 lica. Trećeg dana gledali su film seljaci iz okolnih sela i sa ostrva. Među njima je bilo mnogo ljudi i žena koji su prvi put u životu gledali filmsku pretstavu.

U Banjoj Luci gledalo je za 11 dana 23.087 lica film »Živjeće ovaj narod«. I staro i mlado u Banjalučkom srezu gledalo je ovaj film.

U toku prošle godine prikazano je u Titogradu 90 umetničkih i dokumentarnih filmova, koje je videlo 98.300 gledalaca. Najveći uspeh imali su filmovi »Slavica«, »Kameni cvet« i »Zakletva«.

Preko 300 seljaka i seljanki iz sela Vrčina, u Beogradskom srezu, gledalo je u Beogradu film »Živjeće ovaj narod«. Kolektivnu posetu organizovao je Mesni odbor Narodnog fronta Vrčina.

U Baru je u toku prošle godine posetilo bioskop 28.100 gledalaca. Rukovodstvo kulturno-prosvetnog rada u Baru i uprava bioskopa zajedno sa filmskom sekcijom organizovali su prikazivanje filmova na selu. U toku prošle godine prikazana su 84 filma sa 183 pretstave. Najveći uspeh imao je film »Slavica«, a veliko interesovanje izazvali su i naši filmski žurnali.

Film »Slavica« imao je ogroman uspeh u svim mestima Crne Gore. Seljaci su pešačili po sedam časova da bi videli taj film. U jednom selu su omladinci zaustavili kamion putujućeg bioskopa, i na njihovo navaljivanje prikazan je film još nekoliko puta izvan programa.

U Bosni i Hercegovini putujući bioskopi dali su u prošloj godini 1.189 bioskopskih pretstava koje je posetilo 362.253 seljaka.

U Čajniču samo jednoj pretstavi prisustvovalo je preko hiljadu seljaka i seljanki, koji su sa velikim interesovanjem pratili pretstavu.

U Bosni i Hercegovini redovno sada rade pet pokretnih bioskopa, koji svakodnevno obilaze i najudaljenija mesta i prikazuju seoskom stanovništvu najbolje naše i sovjetske filmove. U toku 1947 godine putujući bioskopi obišli su blizu 300 mesta koja nemaju stalnih bioskopa i dali preko 500 pretstava pred više od 150.000 gledalaca.

Od januara do septembra prošle godine prikazano je u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini dvaput više filmova nego u 1946, a nekoliko puta više nego pre rata. Broj filmova, pretstava i posetilaca svakog meseca rasto-

NISU ROD, AL SU SVOJTA

Na zasedanju zamenika ministara spoljnih poslova po pitanju jugoslovenskih zahteva prema Austriji, britanski delegat izjavio je da se Jugoslavija ne može smatrati savezničkom zemljom.

— Ali vi nam se, gnädige Frau, nikad ničim niste ni najmanje zamerili.

Karikatura Z. Džumhura

IZ DANA U DAN

SOCIJALISTI I DEMOKRATI NJ. V. VOL STRITA

Radovan ZOGOVIĆ

Vjerni nevjernik Pol Henri Spak. — Gospodin Spak, jedan od vođa belgiskih desnih socijalista, hodočastio je ovog proljeća u Sjedinjene Države Amerike. Vrativši se s hodočašća, gospodin Spak je uzbuđeno izjavio da je »američko javno mnjenje« bilo »uzrujano i uzbuđeno događajima u Čehoslovačkoj«, da »Maršalov plan doprinosi bitan dio« »organizaciji Zapadne Evrope«, da je taj doprinos »samo kiseonik koji se daje bolesniku za vrijeme operacije« i da je, najzad, »potrebno ponovno uspostavljanje stvarne ravnoteže između SAD i Evrope«, to jest, da i »Evropa bude u mogućnosti da proda svoje proizvode Americi«. Na kraju svoje hodočasničke izjave o uzbuđenom zainteresovanju Sjedinjenih Država Amerike u unutrašnjim stvarima Čehoslovačke, o »organizaciji Zapadne Evrope« kao instrumentu Vol Strita, o »pomoći« američkih kapitalista Zapadnoj Evropi kao o »kiseoniku« koji joj se daje dok se nad njom vrši volstritska operacija, najzad, o Evropi koja može samo da izvozi iz SAD a ne može u njih uvoziti, — gospodin Spak je »smatrao za potrebno da kaže«:

»Smatram za potrebno da kažem da stvarno ne vjerujem u američki imperijalizam«.

Pobožni nevjernik Pol Henri Spak! On vidi da američke monopoliste uzrujava i uzbuđuje pravo čehoslovačkog naroda da sam odlučuje o svom društvenom uređenju. On vidi da su američki kapitalisti povalili Zapadnu Evropu na svoj operacioni sto i da joj daju »kiseoničku pomoć« samo zato da bi je operisali, da bi od nje napravili svoju kolonију, instrumenat svojih ekspanzionističkih ciljeva. On vidi da je Zapadna Evropa u potpuno određenom položaju prema SAD, to jest da je postala obično polukolonijalno tržište američkih industrijalaca. On sve to vidi, a sve to što on vidi nije ništa drugo nego imperijalizam. Pa ipak, on smatra za potrebno da da svoju podaničku izjavu o nevjerovanju u američki imperijalizam. Kako se, ipak, sve na svijetu mijenja! Nekad su hrišćani odili na Jerusalim, a muslimani na Meku — da ne vide ništa, ali da, vrativši se, govore još tvrđe i otvorenije — da vjeruju. Sada desni socijalisti idu na Vol Strit — da prime »kiseonik« i da, čak i ako nešto vide, na povratku govore kako nikako, nipošto ne vjeruju u američki imperijalizam.

Odaničko-podanička prepiska Čerčil-Blum. — Prije nekoliko dana u pariskom »socijalističkom« listu »Popiler« Vinston Čerčil i Leon Blum vodili su ljubaznu prepisku o pitanju »evropske federacije«. Prepisku je otpočeo gospodin Blum. On je konstatovao da je Vinston Čerčil »jedan od začetnika ideje evropskog federalizma«. Tada je odgovorio gospodin Čerčil. On je priznao Leonu Blumu da su socijalisti učinili mnogo za organizaciju »ovakve federacije«, ali da oni ipak ne bi trebalo »da se prikazuju kao jedini organizatori«. Tada se ponovo javio gospodin Blum. On se složio s Čerčilom, ali je dodao da je za ostvarenje Čerčilovog začetka »evropske federacije« neophodan »odlučujući uticaj socijalističke misli«.

Kao što se vidi, prepiska je počela priznanjima i komplimentima, poklonima s obje strane Kanala La Manša, izjavama velikodušne odanosti — s jedne strane kanala, i podaničke ljubavi — s druge strane kanala. No u potonju, u prepisci su se javili i prizvuci polemike. Gospodin Čerčil tražio je da mu se prizna da je zaslužan za socijalizam, a gospodin Blum — da je zaslužan za kapitalizam. Ukratko, svaki od njih dvojice nastojao je da uzgredno ili učtivo dokaže da je pred Vol Stritom zaslužniji on nego on, da je za sijanje sjemena razdora u svijetu, za potpaljivanje novog rata, zaslužniji Blum nego Čerčil, odnosno Čerčil nego Blum.

Na kraju ove prepiske svima je bilo jasno ono što im je bilo jasno i prije njenog početka: da je u ovoj stvari ipak zaslužniji gospodin Čerčil, da je Čerčil, u odnosu na Bluma, uvijek bio začetnik, pokretač, poslodavac, pa da je to djelimično i danas, kad obojica imaju vrhovnog zaslužnog, vrhovnog začetnika i poslodavca. Blum se samo bori za dio Čerčilove slave i zasluge. Da sramne i strašne slave, čak i za jednog desnog socijalistu!

Prvomajska propovjed gospodina Atlija. — Gospodin Klement Atli, predsjednik laburističke vlade Njegovog Veličanstva, govorio je prvoga maja radnicima Plimuta. Govoreći radnicima, na dan smotre i solidarnosti borbenih snaga radnog naroda svih zemalja, Klement Atli je veliki dio svojih riječi dao na bjesomučni napad na prvu državu radnog naroda u svijetu, na Sovjetski Savez, harangirajući protiv sovjetskog sistema, sovjetskih rukovodilaca, sovjetske izgradnje, politike i kulture. Govoreći netremice, kao čovjek koji želi da hladnokrvnošću izvojuje uvjerljivost svojim neistinama, — gospodin Atli je rekao da je Rusija i danas, kao i »u doba njegove mladosti«, zemlja »straha i tiranije, zemlja u kojoj su sloboda govora, sloboda misli i sloboda štampe zabranjeni«: da je Rusija bila »najviši primjer imperijalizma koji se pružio preko Azije«, pa da je to ostala i danas, samo što se služi drugim metodima, »metodima ideološkog imperijalizma«. Pokušavajući da engleske radnike podbode protiv države koja je uništila nacistički »novi poredak« u Evropi, Atli je identifikovao sovjetske i nacističke »metode u međunarodnoj politici«, napadajući naročito sovjetsku »saradnju s nelojalnim elementima« u zemljama narodne demokratije.

Otkuda Klementu Atliju smjelost za ovakve napade, šta njega goni na ovakvu smjelost? Njega goni osjećanje i predosjećanje čovjeka kome njegova djela i njegove žrtve ne daju mira, osjećanje i potreba onog džentlmena koji viče i pokazuje prstom na druge, da bi skrenuo pažnju sa sebe. Klement Atli viče da u Sovjetskom Savezu, gdje svaka sloboda danas već znači slobodu za čitav narod, nema slobode govora, misli i štampe — da bi skrenuo pažnju s činjenice da njegova vlada vodi bjesomučnu hajku protiv komunista, pretstavnika radnog naroda, zbog njihovih slobodnih uvjerenja; da vodstvo njegove stranke inkvizitorski prisiljava svoje slobodoumnije članove da se odreknu svojih uvjerenja i simpatija; da u Engleskoj slobodu štampe uživaju samo »novinarski lordovi«; da policija laburističke vlade štiti fašističke zborove i provokacije. Klement Atli viče na »imperijalizam« Sovjetskog Saveza, zajednice slobodnih i ravnopravnih naroda, zaštitnike bezbjednosti, slobode i nezavisnosti naroda, — da bi skrenuo pažnju s izmučene i raskomadane Indije koju engleski imperijalisti i danas oblivaju krvlju i znojem, da bi skrenuo pažnju s napaćene Grčke koju američki i engleski imperijalisti oblivaju krvlju i plamenom, da bi skrenuo pažnju s Burme, Malaje, Indonezije, Palestine, Kolumbije. To je smisao Atlijeve vike. To je smisao njegove srdžbe protiv »nelojalnih elemenata« u zemljama narodne demokratije. Ali gospodin Atli ima i razloga da se srdi i više: narodi istočno-evropskih zemalja su zaista »postali nelojalni elementi« prema imperijalistima i njihovim »lojalnim elementima«, i ti narodi nikada više neće biti »lojalni elementi« imperijalista!

Na kraju svoga prvomajskog govora, gospodin Atli, taj skromni i bogobojažljivi činovnik Njegovog Veličanstva, dao je ocjenu komunista i komunizma uopšte. On je rekao: »Ne bi se mogla zamisliti veća zabluda nego to da su komunisti ljevičari. Na širokom polju ljudske djelatnosti, komunisti su krajnji reakcionari«.

Prvomajski govor Klementa Atlija našao je na osudu čak i u redovima laburističkih poslanika. Jedan od njih zamjerio je gospodinu pretsjedniku što je zloupotrijebio praznik radničke solidarnosti za sijanje mržnje i razdora među engleskim i sovjetskim radnicima. Ali gospodin Atli nije ustuknuo od ove osude. On zna da će i ovaj »pobunjenik« proći onako kako su prošli potpisnici pozdrava italijanskom socijalisti Neniju: biće prisiljen da se javno odreče svoje kritike.

Šta još da se kaže o prvomajskom govoru gospodina Atlija? Ima, ipak, još nešto da se kaže, — još nešto u čemu se krije osnovni smisao ove stvari.

Kao što je poznato, u buržoaskim zemljama govore i propovjedi ministara i pretsjednika vlada pišu obično njihovi činovnici. Laburističkim ministrima, međutim, njihovi činovnici izgleda ne pišu govore, nego ih — prepisuju iz knjiga Jozefa Gebelsa. Ili se možda gospoda laburistički ministri sami bave pitanjem svojih govora? Utoliko gore po njih...

Musolinijevo šilo u De Gasperijevoj vreći. — Proljetošnji izbori u Italiji bili su, u izvjesnom smislu, nešto sasma novo i nezapamćeno u istoriji parlamentarnih borbi. Izbori su se vršili u Italiji, ali je u njima neposredno učestvovala reakcija čitavog svijeta — od američkih bankarskih i industriskih magnata do desnih socijalista. Za vrijeme izborne kampanje, na italijanski radni narod, na slobodoljubive i patriotske snage Italije, nastupala je međunarodna reakcija sa sve četiri strane, kombinujući svoje udarce s udarcima svoje pete kolone u samoj Italiji, bacajući u borbu i dolare, i vatikanske letke, i leteće tvrđave, i ratne brodove, i otrovne gasove alarmantnih laži i provokacija, i bacile straha i gladi, i desnosocijalističke pretsjednike i propagatore iz svih zapadnoevropskih zemalja. Na tim izborima za De Gasperija su glasale stotine hiljada mrtvaca koji su poginuli na frontovima protiv slobodoljubivih naroda, glasali su svi mrtvi i živi fašisti, velikoposjednici, kardinali, ratni zločinci, crnoberzijanci, popovi, kurtizane američkih oficira i vojnika, časne sestre, svi podmićeni, plaćeni, zaplašeni. I kad je De Gasperi dobio relativnu većinu, — njegovi poslodavci, njegovi doglavnici, svi popovi i desni socijalisti, sva američka i engleska reakcija, Frankovi falangisti i grčki monarhofašisti, svi u jedan glas, složno i uzbuđeno, počeli su da viču sa svih radiostanica i predikaonica — da je pobijedila istinska demokratija, da se Italija konačno uključila u okvir zapadne civilizacije.

Plaćena i histerična vika o pobjedi prave demokratije u Italiji traje i dalje, splašnjavajući se i povećavajući na mahove, onako kako stižu američka naređenja i čekovne uputnice. Smisao te plaćene histerije sastoji se, naravno, u tome, da se što više zamuti uzburkana italijanska voda — kako bi se što manje vidjelo o čemu se radi, ko je i šta je to »pobijedilo« u Italiji. Ali stara poslovica kaže: ko se u psa uzda, može od psa i da nastrada. Pas je dobar čuvar i podanik, ali on može da oglasi i ono što ne treba. Tako se, na mnogo mjesta, desilo i u Italiji. Najbolji primjer toga bio je proglas »italijanske armije oslobođenja«, fašističke organizacije kojom komanduje Musolinijev general Mese, zapovjednik italijanskog ekspedicionog korpusa na Istočnom frontu. U tom proglasu se kaže:

»Upravni odbor Italijanske armije oslobođenja, pod pretsjedništvom maršala Mesea razmotrio je političku situaciju koja je nastala poslije izbora od 18 aprila i smatra za potrebno da izrazi veliko zadovoljstvo nedvosmislenom potvrdom načela slobode i istinske demokratije, kojom se italijanski narod uključio u okvir zapadne civilizacije. Upravni odbor, u ime italijanskih ratnika, želi da nova vlada ukloni iz života i nacionalne aktivnosti sve elemente podvajanja..., povlačeći na svakom sektoru vanredno zakonodavstvo u cilju da se svi Italijani osjete kao građani otadžbine s jednakim pravima i dužnostima.«

Tako je iz De Gasperijeve vreće probilo Musolinijevo šilo. De Gasperijeva pobjeda to je naša pobjeda, — kliču fašisti. I da bi triumf »istinske demokratije« bio potpun, oni zahtijevaju da nova vlada likvidira oslobodilački pokret radnog naroda (»elemente podvajanja«) i povuče vanredne zakone protiv fašista, kako bi se fašisti ponovo osjetili kao »građani otadžbine«, i kako bi po svojski zapečatili triumf »načela slobode i istinske demokratije«, uključenje italijanskog naroda u »okvir zapadne civilizacije«.

Upravni odbor »italijanske armije oslobođenja« otkrio je tako stvar svojih gospodara više nego što je bilo potrebno. Amerikanskim »istinskim demokratima« i njihovom rimskom papi to svakako nije bilo po volji. Ali, oni se sigurno nijesu zbunili — oni ne raspolažu onim ljudskim osjećanjem iz koga se, u ovakvim situacijama, javlja zbunjenost. Uostalom, zar jedan istaknuti volstritski političar iz Vašingtona nije baš ovih dana izjavio da je Franko američki saveznik? I zar rimski papa, koji u danima grčkog otpora Musolinijevim hordama nije smatrao da se grčki narod nalazi u prethodnici demokratije i civilizacije, — nije ovih dana izjavio monarhofašističkim novinarima da su ksitoski ubice, — »u dramatičnoj krizi sadašnjeg časa, u borbi u kojoj je zapadna kultura stavljena na kocku, bar u Evropi«, — prethodnica i udarna snaga?

Prethodnica sv. oca pape. — Za vrijeme rata grčki partizani borili su se protiv njemačkih osvajača i njihovih domaćih najmljenika, na strani saveznika — dakle, i Anglo-amerikanaca. Grčki partizani prosipali su i svoju krv i svoje domove da bi samo izvojevali slobodu svoje zemlje, da bi doprinijeli triumfu savezničke stvari, propasti hitlerovskih okupatora i njihovih slugu. A kad su hitlerovski okupatori i njihovi sluge bili poraženi, i kad su Grčku okupirali Englezi, a zatim Amerikanci, grčki ratni saveznici, — ratni saveznici popeli su na vlast u Atini Hitlerove agente, pa su, zajedno s njima, počeli pokolj partizana, vjernih ratnih saveznika svih boraca protiv njemačko-fašističke tiranije. Grčka, još neumijena od krvi kojom su je oblili hitlerovci, ponovo se oblila pravednom krvlju. Grčki zatvori napunili su se borcima i pristalicama grčke oslobodilačke armije, optuženim za zločin borbe protiv njemačko-fašističkih okupatora i njihovih najamnika, za zločin uništavanja fašističkih vojnika i vozova koji su, preko Grčke, išli na protivsaveznički front u Africi, — za zločin uništavanja kvislingovaca koji su obezbjeđivali te vojnike i vozove. Desilo se — otprilike — tako, kao da je, recimo, u Engleskoj, na kraju rata, poslije pobjede nad hitlerovcima, došla na vlast, recimo pomoću Amerikanaca, klika koja je bila protiv rata s Hitlerom, i da je počela da osuđuje i strijelja sve one koji su davali naređenja za bombardovanje ili koji su bombardovali njemačke gradove i sjedišta njemačkih kvislinga. Tako se to nekako desilo, i sve su to već stare, svima već dobro poznate stvari.

Oko prvoga maja ove godine u monarhofašističkim zatvorima u Grčkoj ležalo je, — po priznanju agencije Frans-pres, — preko osam stotina ljudi koji su bili osuđeni na smrt zbog borbe protiv njemačkih okupatora i njihovih slugu, i koji su čekali pomilovanje. A tu gdje je Frans-pres kazala osam stotina, sigurno je bilo barem dva puta više.

Prije neki dan u Grčkoj i inostranoj reakcionarnoj štampi objavljena je jedna alarmantna vijest, mutna i protivurečna kao i sve ono što takva štampa objavljuje s ovog američko-engleskog gubilišta grčkog naroda. Vijest je javljala da je jedan grčki mladić izvršio atentat na monarhofašističkog ministra pravde, organizatora masovnog terora i masovnih ubistava. Pouzdana istina o atentatu ostala je nepoznata, ali su atinski fašistički ministri i njihovi inostrani gospodari iskoristili atentat kao povod za pokolj grčkih demokrata po zatvorima, optuženih i osuđenih zbog narodno-oslobodilačke borbe u toku rata. Za tri dana pobijeno je preko 217 ljudi i žena.

Monarhofašistički pokolj po grčkim zatvorima izazvao je žestoko osjećanje revolta i protesta kod svakog poštenog čovjeka u svijetu. On je još jače razbuktao oslobodilačku borbu grčkog naroda, uvećao redove njegove Demokratske armije. Lik generala Markosa, kao osvetnika naroda, nosioca pravde obesprav'jenima, još više je izrastao i zasijao pred mučeničkom Grčkom. To je uznemirilo i zabrinulo mnoge monarhofašističke pokrovitelje, naročito one u Londonu. Uznemirio se stari »Tajms« i počeo da pere svoje stupce od nevine krvi grčkog naroda. Zabrinuo se i »Mančester gardijan«. On je nad žrtvama grčkih monarhofašista prolio more prljavih kleveta, potok suza prljavijih od kleveta, krijući iza njih svoj paničnі strah da zločini atinske vlade nijesu »znak snage, već slabosti«.

I usred tog pogroma i krvoprolića, od koga su se licemjerno užasnuli čak i engleski lordovi i industrijalci, američki ministar spoljnih poslova, onaj isti Maršal, uputio je oberdželatu Caldarisu poruku, koja doslovno glasi:

»Duboko sam ožalošćen zvjerskim i kukavičkim ubistvom grčkog ministra pravosuđa. Molim da u moje ime i u ime američkog naroda (?) dostavite grčkoj vladi i porodici pokojnog Ladasa, kao i porodicama mnogobrojnih ubijenih na ovako zločinački i zvjerski način, duboko saučešće u vašoj velikoj žalosti.«

Dobivši ovo »duboko saučešće«, ovu ciničku i potstrekačku poslanicu, — dželat Rendis, fašistički ministar unutrašnjih poslova u Atini, ispravio se sa žrtve koju je masakrirao, obrisao je poslanicom svoje krvave ruke, nasmiješio se za američkog fotoreportera i dao slijedeću izjavu:

»Mi se borimo protiv pobunjenika demokratskim metodima, a ne totalitarnim«.

Slavna prethodnica pape rimskoga, koji se, zaštićen ovakvim superpretnodnicama, i sam nalazi u nečijoj prethodnici!

Konac djelo krasi. — Američki i engleski kapitalisti i njihovi desnosocijalistički najamnici gone ili kolju, — već prema mogućnostima, — komuniste širom svijeta: u Americi, Engleskoj, Holandiji, Francuskoj, Italiji, Grčkoj, Indiji, Burmi, Vijetnamu, Indoneziji. Strijeljati komunistu, ostaviti ga bez hljeba, odrubiti mu glavu, zaklati komunistu koji neće da bude ničiji sluga i špijun do sluga i predvodnik svoga naroda, — to je za njih sasvim normalna stvar, to je »izvršivanje pravde«, »kažnjavanje za zločin«. Međutim, zadnji dani su pokazali da ima prilika kada desni socijalisti i njihovi gospodari ne izgledaju baš onakvi komunistojedi, za kakve ih drže radni ljudi u svim zemljama.

Kao što je već poznato svakom poštenom čovjeku, organi naše državne bezbjednosti otkrili su prije nekoliko mjeseci grupu zamaskiranih ratnih zločinaca i dvostrukih inostranih špijuna Presterla i drugova, koji su se bili uvukli u naš državni aparat, a neki čak i u redove naše Komunističke partije. Djelujući kao organ narodne demokratije, kao udarni, večno budni, neumorni i neumoljivi organ borbe protiv spoljnih i unutrašnjih neprijatelja izgradnje socijalizma u našoj zemlji, kao sila koja uživa ljubav, povjerenje i podršku radnog naroda i koja radnom narodu donosi radost svojim uspjesima, daje mu satisfakcije za štete, uvrede i zločine koje mu je neko nanio, — naša Uprava državne bezbjednosti otkrila je vrlo brzo svu ovu špijunsku i zločinačku grupu, rasvijetlila njenu službu Gestapou, njene zločine nad internircima u njemačkim logorima, njenu špijunsku diverzantsku službu za račun Intelidžens-servisa i američkih obavještajnih centara u Evropi. Ljubljanski sudski proces pokazao je čitavom svijetu lica ovih razljudi, ovih kriminaliziranih perverznih izdajnika, izroda, zločinaca i kukavica; pokazao je čitavom svijetu njihove strašne zločinačke ruke, koje su dužne mnogim i mnogim ljudima širom Evrope — drugovima, braći i roditeljima logorskih mučenika. I ljubljanski sud je sve glavne pripadnike ove grupe osudio na smrt.

I gle, proplakali su u jedan glas spikeri londonskog radija, dopisnici engleskih i američkih novinarskih agencija i austriski socijalisti. Oni su odjednom počeli da žale »komuniste«, da hvale njihova djela, da se zauzimaju za njih. Londonski radio počeo je da priča da su špijuni Presterlove družine zaslužni za španski narod i za jugoslovensku borbu i da su nastradali samo zbog »neuspjeha« našeg prvog petogodišnjeg plana. A »Arbajter cajtung«, organ austriskih socijaldemokrata, objavio je članak pod dramatičnim naslovom »Treba spasiti tri komunista od smrti«! U tom članku se ratni zločinac i dvostruki inostrani špijun Presterl naziva »komunistom, španskim borcem i logorašem«, i pozivaju se »svi komunisti-intelektualci, pjesnici, pisci i glumci, koji su se u mnogo slučajeva zalagali za spas ljudi od vješala i strijeljanja«, — da se i sada založe za spas Presterla, Gasera i Hilde Han. A bečki »Noje cajtung« čak saopštava, — naravno »prema britanskim informacijama«, — da »austrisko poslanstvo u Beogradu proučava mogućnost sprečavanja izvršenja smrtne kazne nad komunistima H. Han, Presterlom i Gaserom«.

Proplakali su, dakle, oni koje je zaboljelo, i to ovoga puta iskreno i neutješno. Udarac po Presterlu i njegovim saučesnicima zabolio je engleske reakcionare i, prirodno, istovremeno austriske socijaliste. Oni cvile, oni se spremaju da protestuju, da posreduju. Da li ih boli, da li se spremaju na posredovanje zato što bi se tu zaista radilo o komunistima, španskim dobrovoljcima, logorašima? Zar američki i engleski kapitalisti i njihovi socijalistički činovnici priznaju komuniste za ravnopravne sugrađane? Zar se s te strane ikada osjetilo bola ili čulo protesta i posredovanja kad francuski imperijalisti masakriraju vijetnamske komuniste, kad Franko vješa i davi žicom borce za slobodu španskog naroda, kad grčki monarhofašisti strijeljaju dojučerašnje logoraše? Ne, njih je ljubljanski udarac zabolio, oni plaču i protestuju zato, što je to bio udarac po agentima Gestapoa, agentima Intelidžens-servisa. Zato desni socijalisti u cijelom svijetu, pa i u Austriji, brane intelidžens-komunizam, njemu su odani i njemu služe. U tome je logika bečkog uzbuđenja.

A ta logika, logika ovih zadnjih činjenica koje djelo krase, ta kulminaciona tačka logike iz prethodnih bilježaka, — još jednom se vraća nazad, kroz sve prethodne retke, i sve ih obasjava još jednom svjetlošću, pokazujući sve žice, sve komponente odnosa između američkih (odnosno engleskih) kapitalista i desnih socijaldemokrata.

SOVJETSKI SAVEZ

Protest sovjetskih kompozitora protiv zloupotrebe njihovih dela u Sjedinjenim Američkim Državama

»Izvjestija« objavljuje pismo koje su uredništvu lista uputili sovjetski kompozitori Dimitrije Šostaković, Sergej Prokofjev, Aram Hačaturijan i Nikolaj Mjaskovski. U pismu se kaže:

»Američki listovi javljaju da se u Sjedinjenim Američkim Državama prikazuje film »Gvozdena zavesa«. Kao što je poznato, ovaj film kleveta našu zemlju i ima za cilj raspirivanje neprijateljstva prema sovjetskim narodima na štetu svetskog mira i bezbednosti. Sa osećanjem dubokog negodovanja saznali smo iz »Njujork tajmsa« da su za taj film uzeti odlomci iz naših kompozicija.

Direkcija američke kompanije »Tventi senčeri foks«, svesna da bi sovjetski kompozitori s negodovanjem odbili svaki predlog takve vrste, pribegla je lopovskom triku i ukrala našu muziku za svoj film, koji zaslužuje samo prezir. Tako su američki reakcionari odlučili da krađom naših kompozicija upotpune antisovjetske izmišljotine, na kojima se film zasniva. Ako su ovoj gospodi u Sjedinjenim Američkim Državama date sve mogućnosti da prenebregavaju osnovna prava kompozitora u cilju političkog ucenjivanja, da samovoljno prisvajaju deo njihovog stvaralaštva, to samo još jednom potvrđuje činjenicu da u Sjedinjenim Američkim Državama vladaju takvi običaji i takav moral koji dozvoljava da se, bez ikakvog ustezanja, prosto gaze prava čoveka, sloboda stvaralačkog rada i demokratski principi, iako se privrženost tim principima javno propoveda.

Protestujući energično protiv takvih metoda i takvog morala, protiv ciničkog pokušaja zloupotrebe našeg rada, mi odlučno zahtevamo da se naša muzika izostavi iz filma »Gvozdena zavesa«.

★ **Ukrajinska izdavačka preduzeća u toku 30 godina sovjetske vlasti izdala su 103.393 knjige, čiji ukupni tiraž iznosi 1,301.386.000 primeraka. Dela Tarasa Ševčenka izdana su 200 puta u ukupnom tiražu od 3,5 miliona primeraka; dela Ivana Franka doživela su 349 izdanja u ukupnom tiražu od 4 miliona primeraka; dela M. Kocjubinskog izdana su 225 puta u ukupnom tiražu od 3 miliona primeraka. Dela A. Puškina, prevedena na ukrajinski jezik, izdata su u tiražu od 1,5 milion primeraka; Lava Tolstoja u milion primeraka, a Maksima Gorkog u 2 miliona 267 hiljada primeraka.**

★ **U Moskvi je boravila delegacija nemačkih književnika,** naučnih i kulturnih radnika, koji su posetili Sovjetski Savez na poziv Saveza sovjetskih pisaca. Najstariji nemački književnik Bernhard Kelerman i ostali delegati upoznali su sovjetsku javnost s rezultatima kulturnog rada u sovjetskoj zoni Nemačke, naročito s delatnošću izdavačkih preduzeća, pozorišta i naučnih instituta.

ČEHOSLAVAČKA

Odobren nacrt zakona o narodnim umetnicima

Čehoslovačka vlada odobrila je nacrt zakona o narodnim umetnicima. Ovim zakonom određuju se prinadležnosti narodnih umetnika i penzije za njihove porodice. Dosad je naziv narodnog umetnika bio dodeljivan zaslužnim umetnicima samo kao počasno zvanje, dok im novi zakon pruža i materijalno obezbeđenje.

★ **Pod naslovom »Antologija češke muzike«,** čehoslovačko Državno gramofonsko preduzeće izdalo je seriju od 50 ploča koje obuhvataju razvoj češke muzike od IX do XIX veka. Počeci češke muzike obeleženi su crkvenim pesmama na češkom jeziku iz IX veka. Serija sadrži dalje snimke značajnih dela pretklasične i klasične epohe, kao i dela istaknutih čeških muzičara iz doba romantizma. Rad na snimanju »Antologije češke muzike« počeo je još pre rata, a zbirka je izdata povodom šestogodišnjice od osnivanja Karlovog univerziteta.

★ **Od 15 maja do 6 juna, u Pragu će se,** kao svake godine od oslobođenja, održati Međunarodni muzički festival »Praško proleće«. U okviru festivala izvešće se 75 filharmoniskih, horskih i solističkih koncerata i operskih pretstava. Na programu su dela klasične muzičke literature, kao i dela savremenih, u prvom redu slovenskih kompozitora. U izvođenju, pored čehoslovačkih reproduktivnih umetnika, učestvuju i sovjetski, jugoslovenski, poljski, bugarski, mađarski, francuski, engleski i holandski reproduktivni umetnici.

RUMUNIJA

Sve veći broj pozorišta

Demokratska vlada mlade republike Rumunije pomaže stvaranje novih pozorišta, koja postaju sve pristupačnija radnim masama. Nacionalno pozorište u Bukureštu ima sada četiri pozornice u raznim krajevima grada. Pored toga Sindikalni savez ima jednu, Armija dve i Narodno pozorište dve scene. Opera, čija je zgrada porušena bombardovanjem, radi sada u zgradi jednog starog pozorišta. Veći gradovi u unutrašnjosti: Kluž, Temišvar, Jaši i Krajova, takođe imaju svoja pozorišta. Od pozorišta narodnih manjina najznačajnija su dva mađarska i jedno na jidiš-jeziku u Erdelju.

Pozorište lutaka »Candarika« iz Bukurešta osnovano je odmah posle oslobođenja Rumunije. U svome plodnome trogodišnjem radu, pozorište se služilo sjajnim iskustvima Moskovskog teatra Sergija Obrazcova. U težnji da se stvori savremeni nacionalni repertoar, kreirane su centralne ličnosti: Candarika, bistri veseli dečak, i Unkju, njegov dobrodušni stric. Ove ličnosti postale su već toliko omiljene, da mali gledaoci traže da ih vide i u komadima u kojima one nemaju nikakve uloge. Lepi rezultati koje je ovo pozorište postiglo omogućuju pripreme za osnivanje sličnih marionetskih teatara po celoj Rumuniji.

POLJSKA

Stogodišnjica opere »Halka«

Nedavno je u Poljskoj proslavljena stogodišnjica prve opere »Halka« poljskog kompozitora Stanislava Moščuška. Zahvaljujući Narodnom karakteru muzike i naprednoj tendenciji libreta ova opera postala je blago čitavog naroda. »Halka« je prikazivana ne samo u Poljskoj, nego i na pozornicama u Čehoslovačkoj, Italiji, Rusiji, Jugoslaviji, Švajcarskoj, Nemačkoj, Austriji i Sjedinjenim Američkim Državama.

★ **Borcima Varšavskog geta — koji su 19 marta 1943 godine ustali protiv nemačkih okupatora, vodili krvave borbe šest nedelja i do poslednjeg izginuli — oslobođena Poljska podiže spomenik. Spomenik je izradio mladi poljski vajar Natan Rapaport, koji je u Sovjetskom Savezu radio spomenik Majakovskom.**

MAĐARSKA

Mađarske omladinske organizacije protiv američkih filmova

Mađjarske omladinske organizacije odlučno su ustale protiv prikazivanja američkih filmova koji štetno deluju na mase. Rukovodstvo sindikalne organizacije mladih radnika i učenika u privredi, u svom protestnom pismu kaže da se u Madjarskoj još uvek prikazuju filmovi koji samo mogu da škode i smetaju razvoju radničke omladine. Omladina traži da se zabrani prikazivanje ovakvih filmova.

★ **Posle protesta Mađarskog saveza demokratskih žena,** mađarsko Ministarstvo unutrašnjih dela zabranilo je prikazivanje američkog filma »Ostrvo žena«, koji na lažan i antidemokratski način prikazuje život mađarskih žena u koncentracionim logorima.

★ **Trogodišnji privredni plan Mađarske,** predvida milion forinti za proizvodnju kulturnih i naučnih filmova, a milion i po za kupovinu projekcionih aparata za uski film.

AUSTRIJA

Položaj austriskih književnika

Savezno ministarstvo prosvete Austrije sprovelo je anketu o pitanju položaja književnika u Austriji. Na ovo pitanje odgovorile su četiri organizacije: Društvo pisaca, kompozitora i muzičkih izdavača, Sindikat dramskih autora i kompozitora, Savez demokratskih književnika i novinara i »Konkordija«. Među ostalim pitanjima koja su postavljena u anketi, nalazilo se i pitanje: Zašto se u delima savremenih austriskih pisaca ne odražavaju problemi današnjeg austriskog života, iako taj život pruža bogat materijal književnom stvaranju. U odgovorima na ovo pitanje ističe se da su toj pojavi uzrok, u prvom redu, materijalne prilike u kojima književnici rade.

Književnici se naročito žale na oskudicu u stanovima, na osvetljenje, na nedostatak mašina za pisanje. Veliku ulogu igra i nepravilno oporezivanje umetničkog rada.

I dramski pisci bore se protiv mnogih teškoća. Direktori raznih pozorišta ne postavljaju se po stručnosti. Tako je za direktora Burgteatra pozvan jedan Nemac iz Amerike, iako neki visokokvalifikovani Austrijanci polažu pravo na to mesto.

Od 105 izdavača u Austriji samo 27 ne izdaju nacističke pisce. To je pokazala anketa, koju je nedavno izvršio stručni list za trgovinu knjiga i muzikalija. Protiv 78 izdavača koji štampaju nacističke autore samo je u jednom slučaju poveden postupak, ali je taj izdavač blago kažnjen, ma da kod nekih među njima nacistički autori prelaze 50% celokupne izdavačke delatnosti.

Nacistički univerzitetski profesori u Austriji ponovno dižu glave. Profesoru Bečkog univerziteta dr Nadleru, istaknutom nacisti, povereno je sada da piše Istoriju austriske književnosti. Za vreme hitlerovskog režima on je napisao Istoriju nemačke književnosti, u kojoj je odobravao zakon protiv Jevreja i, veličajući Hitlera, opravdavao sva docnija zločinstva protiv »nižih rasa«. U toj »istoriji« on je dokazivao da austriska književnost uopšte ne postoji. Sličan je slučaj i sa Dagobertom Frajem. Kao profesor Bečkog univerziteta, on je još pre »anšlusa« napustio Austriju i stavio se u službu hitlerizma. Godine 1937 postao je saradnik »Ost-Europa Instituta«, koji je već tada počeo da priprema plačkanje Poljske. U toj pljačkaškoj funkciji, on je uspeo da se proturi u Poljsku kao gost poljskih naučnika i da vrši inventarisanje poljskih muzeja. Posle okupacije Poljske, pokušao je pomoću Gestapoa i SS-a da dozna gde su sklonjene neke umetničke dragocenosti iz muzeja. Kao saučesnik u likvidiranju izvesnog broja nameštenika muzeja, Fraj je dospeo na listu ratnih zločinaca. Sada se nalazi u Beču, gde živi slobodno, drži predavanja u kulturnim ustanovama i preko radia. Njegove knjige se javno prodaju, a u poslednje vreme sve se više govori o njegovom vraćanju na Bečki univerzitet.

FRANCUSKA

Invazija američkih knjiga u Francuskoj

U Francuskoj je u toku 1947 godine izišlo 780 prevoda američkih knjiga. Ova invazija američkih knjiga guši domaće francusko književno tržište.

U Njujorku je počela da izlazi nova revija na francuskom jeziku »Revue de la pensée française«. Uporedo sa člancima o domaćinstvu, ova revija donosi priloge Favr Luisa, Malroa, generala Maršala, Morjaka, generala Vegana, Žil Romena, Andre Moroa i Sartra, ljudi koji ni po čemu ne mogu da znače glas francuske javnosti.

NEMAČKA

Godišnjica Doma kulture Sovjetskog Saveza u Berlinu

Dom kulture Sovjetskog Saveza u Berlinu proslavio je prvu godišnjicu svog osnivanja. Glavni zadatak tog doma je da upoznaje Nemce sa kulturnim životom SSSR-a. U toku ove prve godine 70.000 posetilaca gledalo je u ovome domu ukupno 68 filmova. Održano je 2.000 predavanja. Dom ima svoju biblioteku sa 22.000 knjiga. Ukupno je dom posetilo u toku jedne godine 200.000 lica, od kojih 40 od sto pripadaju radništvu.

Lice i naličje IV

ZA BORBU PROTIV NEKULTURNOG NASLJEĐA

Prvoga maja popodne vidio sam u centru Beograda jedan sam po sebi ne osobito važan, ali karakterističan i odvratan prizor.

Na Terazijama, uz trotoar ispred gostionice »Atina«, u moru pražničnog naroda, stajao je teretni motocikl S 1 — 81. Drveno spremište na motociklu bilo je širom otvoreno i bilo je puno kuvanih kobasica, »debrecinera«. Šofer, — u kožnom kaputu, podignute jake, s rukama u džepovima, — nervozno je šetkao pored vozila, pogledajući s dosadom na ljude oko sebe. Iz gostionice su izišla dva čovjeka, u nekakvim masnim džemperima i prslucima, noseći među sobom, u veoma prljavim rukama, omanji drveni sanduk bez poklopca. Na sredini trotoara jedan od njih je ispustio svoje ušice, a onaj drugi je spustio sanduk na asfalt i prevukao ga do motocikla, probijajući se između šetača. Stali su uz motocikl, nabacali prljavim rukama kobasica u sanduk i odnijeli u gostionicu.

Kad su nosači otišli, motociklist je izvadio ruke iz džepova i promiješao kobasice, kao da popravlja neki red koji su ona dvojica poremetila. Zatim je, skoro s gađenjem, uzeo jednu kobasicu, odmjerio je nemarno, i prelomio na dvoje. Jedan komad bacio je natrag, a drugi je stao guliti, držeći ga kao što ljudi drže prljavu bananu dok je ljušte. Završivši posao, bacio je crijevo na asfalt, a kobasicu je počeo jesti. Jeo je i gledao na ljude oko sebe kao da bi da kaže da mu se ne jede, da je svega toga već sit, ali da mora da se žrtvuje za nas.

Nosači kobasica javljali su se još nekoliko puta, vukući i puneći svoj sanduk onako kako su to prvi put učinili. I odnosili su ga, — sasvim otvoren i pun kuvanog mesa, — provlačeći se između šetača i gurajući ih, kao da su i oni bili poluodjeveni i neoprani, i kao da su i oni nosili kobasice. Kada je motocikl bio rastovaren, šofer je jednom rukom izvukao, odnekud ispod vozila, daščani poklopac spremišta, s treskom ga je bacio unutra, pa je bučno upalio motor i pošao punim gasom, rastjerujući ljude po Terazijama.

I tako — istovarivanje kuvanih kobasica usred dana, nasred glavnog prijestoničkog trga, iz širom otvorene prikolice — koja bi se mogla pokriti barem komadom platna; i otvoreni, prljavi sanduk za prenošenje — koji bi se lako mogao oprati i pokrivati; i poluodjeveni, zamašćeni ljudi — kojima bi se ipak mogle kupiti bijele kecelje za rad; i masne, neoprane ruke — koje bi se ipak mogle umivati. I sve to na dan Prvoga maja, na praznik radnih ljudi, na trgu kojim su, nekoliko sati prije toga, prošle povorke graditelja i branilaca naše domovine, najbolji radnici i radnički kolektivi, udarnici kojima se pokoravaju norme, teškoće, materijali i oskudice, kulturni radnici i najbolji učenici narodnih škola, — na trgu koji je bio ukrašen zastavama, transparentima, tribinama, slikama naših učitelja i rukovodilca.

Mogu mi reći: šta će tu ta neumjesna poetizacija, to mjerenje običnih svakodnevnih stvari mjerilima poetskih raspoloženja i zahtjeva? Ali, o tome se baš i radi: mi moramo odlučno braniti poetičnost i ljepotu naših poduhvata i uspjeha, naše izgradnje temelja socijalizma, od grubosti, nekulturnosti, trivijalnosti, od svih negativnih ostataka prošlosti; moramo je obogaćivati i uljepšavati stvaranjem novih oblika života u svim njegovim detaljima. Mi se moramo boriti protiv nekulturnog nasljeđa u navikama, u načinu života, u načinu rada, u odnosima ljudi, u ustanovama kojima se oni služe, u kojima rade. Drugim riječima, moramo se boriti za čiste i kulturne učionice, za čistoću i poredak u vozovima, za čistoću i urednost u hotelima i gostionicama, za kulturnu trgovinu, za uredne kancelarije, za bogate i čiste domove kulture, za kulturu rada. To je dužnost svakog naprednog čovjeka naše zemlje, u njegovom svakodnevnom životu i radu. Tu »Književne novine« i njihovi saradnici i čitaoci mogu mnogo učiniti, moraju učiniti. Sredstva su: uporno zalaganje, plodotvorni rad koji stvara novo, konstruktivna kritika koja čisti i njeguje novo, razarajući staro, osuđeno na smrt.

Bez toga bi strašna sila negativnih navika djelovala beskonačno, padajući na novo kao rđa na gvožđe koje se ne čisti.

R. Z.

PISMO SA KOSOVA I METOHIJE

Dušan KOSTIĆ

... Evo sad je proljeće, i plahe tople kiše liju neprestano, i rijeke su prerasle svoja korita — duž pruge razlile se njivama i livadama. Vode su mutne i bez neba, i dok voz prolazi dolinom Ibra, pa zatim kraj Laba i Sitnice, jednako slušam u kupeu razgovore o kiši i usjevima: trebalo bi ta kiša već da prestane, da usjevi snažno prođikaju i da na ljeto zabruji zrelo žito i jedri klipovi kukuruza.

A ovo je za mene veliki susret s proljećem, s livadama, brdima.

* * *

To je taj susret s Kosmetom: kiša, dugo čekanje na stanici Kosovo Polje?

Gazimo teško lepljivo blato, blato koje nimalo ne zaostaje za panonskim; žurimo s koferima, htjeli bi da se nekako provučemo između kapalja kiše — penjemo se u već prepuni putnički vagon bez obzira na klasu, na to da je već svaka rupa popunjena, da je, čini se, i vazduh sasvim razgrabljen.

Sporo odmiče vrijeme ali još sporije voz za Prištinu. I poslije, sred tijesnih krivudavih prištinskih ulica s arhaičnim kućama ali s pretenzijama da budu lijepe, počinjem da doživljavam Kosmet onakav kakav jeste. Jer Kosmet nije ni kiša, ni čekanje, ni blato, ni čulafi, ni uske bijele čakšire koje se jedva drže o kukove — Kosmet je zbilja jedan veliki napor i bitka da se iz mraka i zaostalosti probije u svijetlo, u život — u pravom smislu ljudski, u svim dimenzijama, da se otrgne od toliko zaostalih vjekova, da se čovjek zbliži s elektrikom i knjigom, da silno proširi svoje horizonte i svoje vrijednosti. I baš tu, u Prištini, i poslije, u Peći i kroz Metohiju osjetio sam tako intimno i tako potresno duboku čovječnost Petogodišnjeg plana i svih planova koji će dolaziti, osjetio tako krvno sav značaj i sve ono što plan sobom nosi — svu njegovu duboku razumnost i nužnost, njegovu poeziju: hej, dobri ljudi, navalite još jače, zamahnite krampom još snažnije, ta vi možda i ne slutite koliko sobom donosite, koliko svojim udarništvom doprinosite, koliko od mraka otkidate; vi možda i ne sanjate konkretnu veličinu svojih djela, i taj grumen uglja koji vadite, i ta cigla koju slažete, i ta brazda koju zaorete bije ovdje direktnu i odlučnu bitku protiv ostataka srednjeg vijeka, i više, i dalje od toga!...

Prolazim ulicom i mislim: hoću li se sresti s Ali Binakom iz Zogovićeve poeme, šta bi danas rekao Ali Binak, je li još u srcu njegovom mržnja i teška gorčina u grlu? Stvari su se mnoge izmijenile, i još se mijenjaju, i danas Ali Binak ne govori više onako — ne gaze njive bakandže teške silnika, ni lome pera kukuruza, ni siluju žene iza mušebaka, ni premjeravaju zemlju tuđinske sprave da otmu plodne potkutnjice i njive! Siguran je danas Ali Binak pod svojim krovom i svetom ticom na dimnjaku, punim grudima diše slobodom. Srbin i Crnogorac više nije tuđin, već i drug i brat. Ono što je pritiskivalo Ali Binaka, što je žarilo i palilo Metohijom i Kosovom skrhano je i nepovratno je palo u vode bezdane. Promjene su korjenite, prošla su ona tegobna vremena za koja jedna šiptarska pjesma veli sa gorčinom:

Ode Švaba, dođe Srbija,
velika čuda čine špijuni,
čuda velika špijuni čine —
nigdje ne ostaviše dobra čovjeka!

Ili:

Reci kralju da ću mu nauditi,
zakrčiću mu puteve, prekinuti mu žicu,
pobiti vojsku, porušiti mu mostove!

Namjesto pljačke i okova došla je kroz borbu sloboda, namjesto psovki i šikanacija topla ljudska riječ saradnika i druga. Zemlja begova i nasilnika vraćena je i izdijeljena siromašnima. Šiptar je dobio svoju cijenu, postao je svoj na svome, a bratstvo i jedinstvo Šiptara, Srba i Crnogoraca sve čvršća je stvarnost. Zablude se jedna za drugom polako skidaju, rane nanijete ratom iscjeljuju — zar nijesu dirljivi oni primjeri kad Šiptari potpuno dobrovoljno, iz ljubavi, iz svijesti, prenose svojim oskudnim sredstvima građu iz Rugove do na kraj Metohije, građu za kuću srpskog ili crnogorskog popaljenika, i kad mu, inokosnu i bez ičega, podižu krov nad glavom?!

Preobražaj ljudi, života, odnosa, preobražaj pojmova i shvatanja vrši se u poro, ma da, doduše, sporo — sporo za naše pojmove i naš stil rada, za naš opšti tempo. Ali taj je preobražaj temeljit i konstantan, i on se probija kroz toliko naslijeđenih prepreka, kroz toliku konzervativnu ustaljenost i zaostalost, jer ovdje se zaostalost ne mjeri decenijama već vjekovima. Postoje još uvijek uglavnom arhaični oblici života, shvatanja, običaja. I zato je sve ovo što se danas na Kosmetu postiže daleko veličanstvenije (u punom smislu te riječi, i mislim da ovdje ne zvuči nimalo banalno!) nego što to na prvi pogled, ovako u prolazu uopšte izgleda; i zato su napori naših vlasti i organizacija već danas ovdje istoriski značajni, a lik kosmetskog omladinca koji nosi na plećima dobar dio bremena borbe protiv srednjeg vijeka, taj lik biva sve draži i svjetliji.

Nije, razumije se, na Kosmetu sve lijepo i krasno i trebaće još godina da ova zaostala ali bogata oblast bude u koraku s ostalim našim krajevima. Ima naravno, grešaka i propusta, ima predrasuda, čak možda i inercije. Postoji na primjer kod dobrog broja Šiptara nevjerovatna vezanost za tlo, za okutnjicu, za ognjište, i vrlo, vrlo se teško odvajaju od svog sela, sreza. Ima dosta domaćinstava sa po 4—8 članova sposobnih za rad koji su na pretek i koji bi u fabrici ili na nekom drugom mjestu mnogo bolje prolazili nego li ovako na svoja 3—4 hektara zemlje; ali neće da se odvoje, da odu dalje od svog sreza! Na pazaru u Prištini vidio sam i ovo: na prostrtoj vreći, sred blata, prekrstio noge čovjek srednjih godina; pred njim, na drugoj vreći iznijeta roba na prodaju: jedanaest zarđalih eksera i dvije potkovice za cokule — toliko sam izbrojao. Šta će dobiti za te eksere, koliko će zaraditi sjedeći tu čitav dan na toj vreći i gubeći dragocjeno vrijeme? Zar ne bi daleko više zaradio u Trepči ili na drugom nekom radilištu? A radne snage toliko treba!

* * *

Goruća je problem Kosmeta kako što prije i što efikasnije likvidirati punu nepismenost i zaostalost, naročito u selima; kako, kojim putevima, kojim sredstvima?

U uslovima vjekovnog ropstva pod Turcima a zatim u hegemonističkoj Jugoslaviji, albanski narod Metohije i Kosova bio je u punoj mjeri potlačen. »Prljava arnauština« — tako su i jedni i drugi nazivali šiptarski jezik. O školama, o knjigama na maternjem jeziku, o nekom kulturnom životu nije moglo, dakle, biti ni govora. I simbolično djeluje činjenica da su prve stvari štampane na šiptarskom — osim starijeg »Zakona Leke Dukađina« i nekih malih literarnih začetaka u prvim godinama našega vijeka — bili proglasi i leci Kompartije Jugoslavije, koji su pozivali u borbu za punu slobodu, zatim ilegalni listovi »Zani i popullit« (Glas naroda), »Lirija« (Sloboda) i dr.

Danas međutim u Prištini izlazi nekoliko listova na šiptarskom jeziku, i jedan na srpskom (Jedinstvo). Nedeljni list »Rilindia« (Preporod) ima tiraž preko 5000 primjeraka, mjesečni časopis »Përparimi« (Napredak) s tiražom preko 3000, Pionirske novine sa oko 17 hiljada, pa »Glas omladine« i Bilten AFŽ — takođe sve na šiptarskom. Sem toga, preveden je čitav niz govora i članaka naših najviših rukovodilaca, među prvim knjiga maršala Tita, kao i brošure Lenjina, Staljina, Kalinjina itd. Javljaju se i prvi začeci literature i postoji već nekoliko mladih i talentovanih ljudi koji pišu na šiptarskom — Dželadin Hana, Esad Mekulji, Džafer Voksi i drugi.

No tu se uporedo javlja u svoj svojoj akutnosti i problem nepismenosti, koja je masovna pojava i s kojom su se ozbiljno ponijele vlasti i organizacije. Na tom planu postignuto je uspjeha i velikih i znatnih, ali još i te kako treba zasukati rukave da se raskrči mrak. U tome ima divnih primjera, primjera kakvi su mogući samo u istinski narodnoj državi kao što je naša. Primjer udovice Alije Morine iz Gnjilana: zbacila je feredžu, vratila se već davno zaboravljenim slovima, naučenim nekad u djetinjstvu, postala svjesna aktivistkinja i otvorila prvi analfabetski tečaj za Šiptarke! Ili Džemalj Jašari, iz Prizrena. Otišao je poslije oslobođenja u Jugoslovensku armiju i tamo naučio da čita i piše. Kad se vratio u svoje mjesto odmah je otvorio analfabetski tečaj, ističući se svojim besprimjernim radom. Ubrzo je postao privremeni učitelj. A to uopšte nijesu usamljeni i izdvojeni primjeri. Kao ni primjer Bajrama Jupe, pretsjednika narodnog odbora u Suvoj Reci, koji se od običnog seoskog čobanina uzdigao do narodnog poslanika. Ili Sulejmana Osmanija — današnjeg pretsjednika gradskog odbora u Peći. I drugih, i tolikih drugih...

Mnogo se očekuje od omladine koja pohađa razne škole i kurseve. U Prištini, Prizrenu i Peći postoje pune šiptarske gimnazije, u Đakovici učiteljska škola i niža gimnazija, a u svim sreskim mjestima progimnazije. Pored tih šiptarskih, postoji i nekoliko srpskih gimnazija, učiteljskih, srednjetehničkih, poljoprivrednih i stručnih škola.

* * *

Sa Karagača je pogled divan — tu je Metohija pred tobom kao na dlanu, i pozdravlja te uzdržani Štedim pod snijegom, i nadviruju ti se rugovske padine i crveni krovovi Peći trče jedan preko drugog. Pokupilo je rosu jutarnje sunce i laka magla prosula se sprudovima Bistrice među vrbake; po ravnici nečujno puze autobusi tvrdim prašnjavim drumovima i pruga tone u daljinu — razlistalo se proljeće i probujalo iza krupnih pljuskova kiše: oh, živjeti, živjeti, živjeti!..

Sjedim na travi s Osmanijem. »Šta misliš, kaže, o ovom mom predlogu?« I nastavlja:

— Ne ide baš kako treba s tim feredžama! Da osvijestiš ljude i te koliko pameti treba dolijevati. Ima tu nekih čet'ri stotine žena pod feredžom, sirotinja. Ne skidaju feredžu, ne mogu zbog toga ni da rade, gdje da rade, šta? A sirotinja! Ja mislim ovu: predložiću odboru da osnujemo ćilimarsku zadrugu. One će to moći, vrijedne su im ruke, a zbrinućemo ih. Polako će nestajati i feredža... Šta misliš?

Šta mislim? Mislim da ovo proljeće nije samo u granama i po livadama, da je proljeće čitava naša mlada zemlja i ljudi u njoj, da ćemo prevazići sve teškoće i prepreke; proljeće stvaraju naše ruke koje dižu palate za narod, koje riju tminu rudokopa i tunela, proljeće nosi srca naša puna vjere i ljubavi — otećemo se ostacima divljine, i probiti snažno, nezadrživo, glasno u novi i još bolji život. A tada, šta li će tada reći stari Ali Binak, kojom li će pjesmom propjevati?..

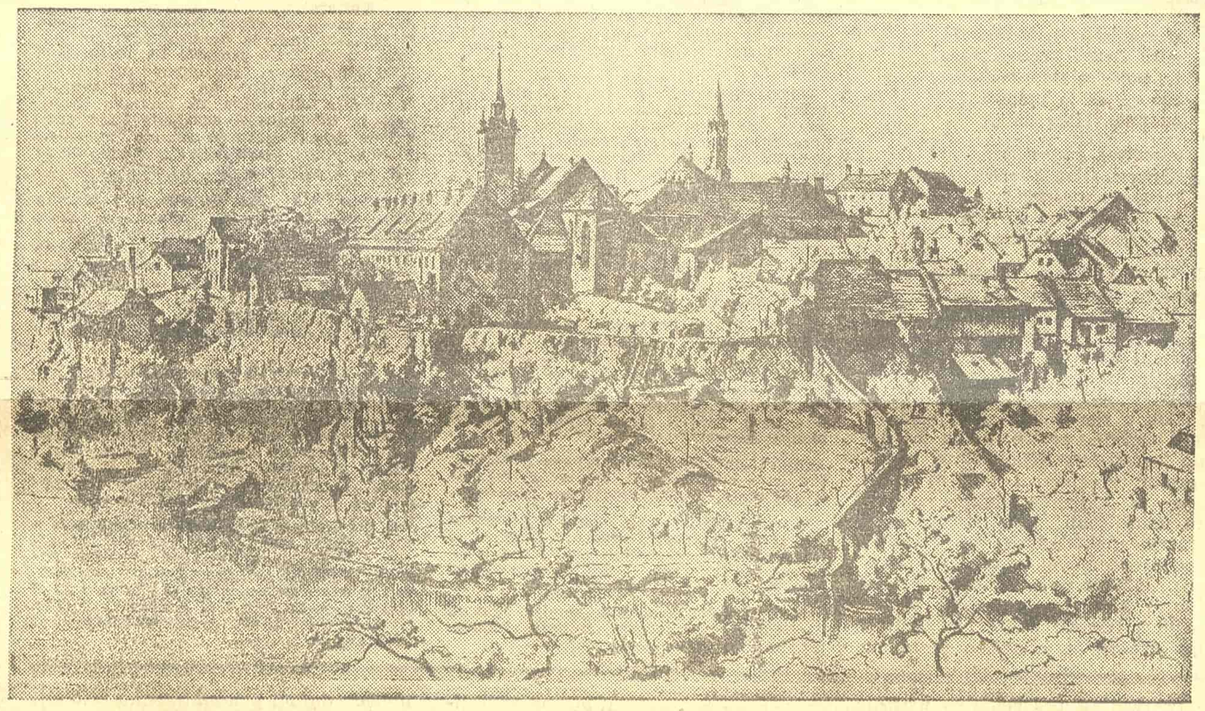

Novo Mesto, borbeno središte slovenačkih partizana Bakrorez Božidara Jakca

REZULTATI DISKUSIJE O MUZIČKOM ŽIVOTU U SOVJETSKOM SAVEZU

Članak iz sovjetskog časopisa »Boljševik« br. 6 prenosimo zbog njegovog teoretskog i principijelnog značaja za razvitak muzike.

Odluke CK SKP (b) po ideološkim pitanjima, usvojene 1946 godine, izazvale su polet i oživljavanje u umetničkoj literaturi, dramskoj književnosti i filmskoj umetnosti.

Drukčije je stanje u oblasti muzičkog stvaranja. Skromni uspesi koje su neki sovjetski kompozitori postigli u stvaranju novih pesama, muzike za film i dr. ne mogu se nikako uporediti sa uspesima u drugim oblastima umetničkog stvaranja, niti sa zahtevima koje sovjetski narod postavlja svojim kompozitorima.

Nepovoljno stanje današnje sovjetske muzike iscrpno je prikazano u Odluci CK SKP(b) povodom Muradelijeve opere »Veliko prijateljstvo«. Ta odluka ističe osnovne nedostatke današnje sovjetske muzike i pokazuje sovjetskim kompozitorima put ka stvaranju muzičkih dela visokog kvaliteta i velike vrednosti, dela koja su dostojna sovjetskog naroda.

Stanje u oblasti muzičke umetnosti podvrgnuto je pažljivom razmatranju na savetovanju sovjetskih muzičara sazvanom od CK SKP (b). To savetovanje, u kome su učestvovali kompozitori, dirigenti, kritičari i muzikolozi, održano je sredinom januara ove godine. Pitanja koja se odnose na stanje i razvitak sovjetske muzike pretresana su na savetovanju u vezi sa rezultatima javnog pretresa Muradelijeve opere »Veliko prijateljstvo«. U radu savetovanja učestvovali su sekretari CK SKP (b) drugovi A. A Ždanov, A. A. Kuznjecov, M. A. Suslov, G. M. Popov. Savetovanje je otvorio uvodnom rečju drug A. A. Ždanov. U diskusiji je uzeo učešća niz najistaknutijih sovjetskih muzičara. Zbornik koji je potom objavljen sadrži stenograme govora održanih na savetovanju.

U svojoj uvodnoj reči drug A. A. Ždanov izneo je mane i nedostatke koji su svojstveni Muradelijevoj operi i ukazao na povezanost između neuspeha opere i opšteg nepovoljnog stanja na sovjetskom muzičkom frontu. Drug Ždanov je postavio pred učesnike savetovanja osnovna principijelna pitanja koja imaju odlučujući značaj za razvitak sovjetske muzičke umetnosti.

Nedostaci opere, kaže drug Ždanov, leže pre svega u njenoj muzici. Muzika te opere je vrlo siromašna. U njoj nema nijedne melodije koja bi se mogla zapamtiti, a mogućnosti orkestra iskoristio je kompozitor veoma ograničeno. Opera većim delom pretstavlja besmislenu nagomilanost krečtavih zvukova.

»Pojedine strofe i scene — kaže drug Ždanov — elegičnog ili polumelodičnog karaktera ili takve koje pretenduju na melodičnost, odjednom prekida buka i vika u dva forta, dok muzika potseća na buku sa gradilišta u momentu kada rade ekskavatori, sprave za sitnjenje kamena i mešanje betona. Ti šumovi, strani normalnom ljudskom sluhu, dezorganizuju slušaoca« (str. 6).

Za ovu operu karakteristična je neusklađenost između muzike i događaja koji se odigravaju na pozornici, što stvara mučan utisak. U elegičnim momentima intimnih preživljavanja lica koja dejstvuju, lupa doboš, a prilikom prikazivanja herojskih događaja, u borbenim poletnim momentima, muzika odjednom postaje iz nepoznatih razloga elegična. Stvara se raskorak između muzičke pratnje i onih osećanja koja glumci na sceni treba da prikažu.

U operi je reč o narodima Severnog Kavkaza za vreme uspostavljanja sovjetske vlasti. Ali muzika opere je daleka i tuđa stvaralaštvu naroda Severnog Kavkaza. Ni u prikazivanju Kozaka, koji igraju veliku ulogu u sižeu opere, ni u prikazivanju gorštačkih naroda ne ispoljava se u muzici i pevanju ništa od onoga što bi bilo karakteristično za muzičko stvaranje Kozaka i gorštaka, za njihove pesme i muziku.

Vokalni deo opere — horsko i solističko pevanje kao i pevanje u ansamblu — vanredno je siromašan i ne može se nikako uporediti sa bogatstvom melodija i širinom dijapazona za pevače, svojstvenih klasičnoj operi. U Muradelijevoj operi ostala su neiskorišćena ne samo bogata orkestarska sredstva Velikog teatra nego i glasovne mogućnosti njegovih pevača.

Ta opera, kaže drug Ždanov, pretstavlja osiromašenje, presušivanje umetnosti — i muzičke i vokalne.

Ali podbacila je ne samo muzika, već je lažna i fabula opere. Njena fabula je veštačka, istoriski događaji prikazani su netačno, neistinito. Opera je posvećena borbi za uspostavljanje sovjetske vlasti i prijateljstva među narodima Severnog Kavkaza 1918—1920 godine. U operi se to prikazuje na ovaj način: gorštački narodi među kojima se podrazumevaju Osetini, Lezgini i Đurđijanci, uz pomoć komesara — izaslanika iz Moskve — prelaze od borbe protiv ruskog naroda, naročito protiv kozaštva, na mir i prijateljstvo sa njima.

»Istoriska neistina — kaže drug Ždanov — sastoji se ovde u tome što ti narodi nisu bili u neprijateljstvu s ruskim narodom. Naprotiv, u onom istoriskom periodu, kome je posvećena opera, ruski narod i Crvena armija baš su u prijateljstvu s Osetinima, Lezginima i Đurđijancima uništavali kontrarevoluciju, polagali temelje sovjetske vlasti na Severnom Kavkazu, uspostavljali mir i prijateljstvo naroda.

A smetnju za prijateljstvo naroda na Severnom Kavkazu pretstavljali su u to vreme Čečenci i Inguši.

Prema tome, nosioci međunacionalnog neprijateljstva bili su u to vreme Čečenci i Inguši, a umesto njih gledaocu se kao takvi prikazuju Osetini i Đurđijanci. To je gruba istoriska greška, falsifikat prave istorije, narušavanje istoriske istine«. (Str. 7).

Drug Ždanov smatra da fijasko opere »Veliko prijateljstvo« nije usamljen slučaj, on se ne može svesti samo i jedino na Muradelijev stvaralački neuspeh. Potrebno je da se sa svom pravičnošću oceni značaj neuspeha ove opere.

»Ako opera pretstavlja najvišu, sintetičku formu umetnosti, koja u sebi uskladuje dostignuća svih osnovnih vidova umetnosti muzičke i vokalne, onda neuspeh opere, koja se pojavila posle dugogodišnjeg prekida, znači ozbiljan fijasko sovjetske muzičke umetnosti« (str. 7).

Drug Ždanov ukazuje da glavnu odgovornost za prikazivanje loše Muradelijeve opere snosi Komitet za umetnost, njegov rukovodilac drug Hrapčenko. On je na sve moguće načine reklamisao Muradelijevu operu i odobrio da se ona daje u nizu gradova, i to pre nego što je bila prokritikovana i odobrena od javnosti. Samo u Boljšem teatru utrošeno je za njeno režiranje 600.000 rubalja.

»To znači da se komitet za umetnost podmećući rdavu operu za dobru, pokazao ne samo nepodobnim u pogledu rukovođenja umetnošću nego i neodgovornim, navevši državu na velike neopravdane izdatke« (str. 7—8).

Nedostaci Muradelijeve opere, kaže drug Ždanov, mnogo su slični nedostacima kojima se u svoje vreme odlikovala Šostakovičeva opera »Ledi Magbet Mcenskog sreza«. Drug Ždanov potseća na članak »Zbrka umesto muzike«, koji je januara 1936 godine objavljen po direktivi CK SKP (b) i koji je izražavao mišljenje CK SKP(b) o toj operi Šostakoviča. Taj članak je podvrgao oštroj kritici formalističku muziku Šostakoviča. U članku se kaže da vapijuće slobosti Šostakovićeve muzike potiču:

»ne od neobdarenosti kompozitora, već od njegovog neznanja da u muzici izrazi jednostavna i snažna osećanja. To je muzika koja je namerno sastavljena »naopako«, — tako da ni u čem ne bi potsećala na klasičnu opersku muziku, da ničeg zajedničkog ne imadne sa simfoniskim zvucima, sa jednostavnom, svima pristupačnom muzičkom reči. To je muzika koja je izgrađena po onom istom principu negiranja opere, po kome levičarska umetnost uopšte odriče pozorištu jednostavnost, realizam, razumljivost lika, prirodan zvuk reči...

Opasnost od takvog pravca u sovjetskoj muzici je jasna. Levičarsko izopačavanje u operi proističe iz istog izvora iz koga potiče i levičarsko izopačavanje u slikarstvu, poeziji, pedagogici ili nauci. Sitnoburžoasko »novatorstvo« vodi odvajanju od prave umetnosti, od prave nauke, od prave literature« (str. 9).

Od dana kada se taj članak pojavio u »Pravdi« prošlo je 12 godina. Period, kaže drug Ždanov, dosta veliki.

»Sada je jasno da pravac u muzici, koji je tada osuđen, živi, i ne samo što živi, nego i ton daje sovjetskoj muzici. Pojava nove opere u istom duhu može se objasniti samo atavizmom, žilavošću pravca koji je Partija osudila još 1936 godine. Ne sme se preći preko toga, pa nam je dužnost da tu stvar uzmemo u rasmatranje« (str. 9—10).

U diskusiji koja se razvila posle reči druga A. A. Ždanova govorili su poznati sovjetski muzičari, koji su se zadržali na ozbiljnim nedostacima današnje sovjetske muzike. O tim nedostacima govorili su drugovi J. A. Šaporin, V. G. Zaharov, T. N. Hrenjikov, I. I. Đeržinski. A. B. Goldenvajzer, V. M. Gorodinski, K. K. Ivanov, J. K. Katurska i drugi.

J. A. Šaporin podvukao je u svom govoru da je muzička svest mnogih sovjetskih kompozitora bila robinja buržoaskog modernizma, što se ubitačno odrazilo na njihovo stvaranje. U istom pravcu dejstvovala je i muzička kritika koja je prenebregla muzičko nasleđe, lažno izjednačavala podržavanje klasičnih tradicija s epigonstvom.

Kompozitor V. G. Zaharov govori o ćorsokaku u koji je zapalo stvaranje kompozitora-simfonista. Dela vodećih kompozitora su tuđa i nerazumljiva sovjetskom narodu, odbila se od njega. Komplikovanje tehničkih metoda pretvorilo se kod kompozitora-simfonista u cilj sam po sebi. U težnji za novotarenjem, kako bi njihova muzika bila moderna, kompozitori smatraju da put ka tome novom vodi kroz tehničko komplikovanje muzičkih manira, zaboravljajući pritom potpuno da se bliskost današnjici, povezanost sa njome može postići samo onda kad kompozitor poznaje misli i osećanja naroda i teži da ih izrazi u svome stvaranju.

T. N. Hrenjikov smatra da je u muzičkoj umetnosti došlo do krize. Došlo je do otuđivanja između kompozitora i naroda. U Savezu kompozitora vlada učmala atmosfera. »Vodeći« kompozitori pretvorili su se u velikodostojnike, čija su dela servilni kritičari do neba veličali. To je najnegativnije uticalo na mlade kompozitore koji su se slepo povodili za »korifejima«, pretvarajući u dogmu njihove greške i nedostatke. U Savezu kompozitora nije bilo kritičke atmosfere, bez koje ne može da postoji i da se normalno razvija stvaralačka organizacija.

I. I. Đeržinski kritikuje mnoge kompozitore zbog njihove trke za lažno shvaćenom originalnošću, usled čega kompozitori zaboravljaju na to za koga pišu i udaljavaju se od širokih masa slušalaca.

A. B. Goldenvajzer ističe u svom govoru odbijanje kompozitora da u svom stvaranju iskorišćavaju bogatstvo narodne muzike, dok su najveći kompozitori svih vremena, a pre svega genijalni ruski kompozitori, obilno crpeli iz tog izvora.

V. M. Gorodinski zadržava se na ostacima buržoaskog individualizma u stvaranju onih kompozitora koji smatraju da oni jedini mogu donositi sud o svojim delima i ravnodušno se odnose prema čirjenici da njihova dela ostaju nerazumljiva narodu. Samim tim njihovo stvaranje ostaje pozadi muzičke kulture naroda.

Diskutanti su na savetovanju oštro kritikovali mnoge druge nedostatke u oblasti sovjetske muzike: potcenjivanje tradicija klasične muzike za čime su težili formalisti; ograničenje stvaranja mnogih kompozitora na oblast simfoniske muzike i odbijanje da rade na drugim žanrima muzičkog stvaranja — operi, pesmi, i dr.; štetočinsku liniju u pripremanju novih kadrova, koji su vaspitavani u duhu slepog podražavanja kompozitorima-formalistima, što je dovelo do toga da iz konzervatorija izlaze polutani i neznalice u oblasti ruske klasike.

Na savetovanju su govorili i kompozitori V. I. Muradeli, A. I. Hečaturjan, D. D. Šostakovič, V. J. Šebalin, čija su dela učesnici savetovanja podvrgli kritici kao formalistička, nerazumljiva i tuđa sovjetskom narodu. Kompozitori su u svojim izlaganjima priznali da su ih u njihovom stvaranju rukovodile lažne pretstave i ideje, a to je negativno uticalo na njihova dela. Međutim, pomenuti kompozitori nisu umeli da otkriju korene svojih grešaka i da ih podvrgnu doslednoj, principijelnoj kritici; govoreći o zadacima sovjetske muzike i o putevima njene rekonstrukcije, oni su se ograničili na opšta izlaganja i apstraktne deklaracije. Zbog toga su njihovi govori bili nezadovoljavajući.

U toku diskusije uzeo je reč drug A. A. Ždanov. U svom velikom govoru, ispunjenom dubokim teoretskim sadržajem, drug Ždanov je analizirao stanje u oblasti sovjetske muzike, ocrtao njene krupne nedostatke i otkrio njihove izvore, ukazao na prepreke koje ometaju razvitak sovjetske muzike kao i na zadatke čije rešenje treba da izvede sovjetsku muziku na put procvata.

Drug Ždanov podvrgao je oštroj kritici stanje u Komitetu za umetnost i u Savezu kompozitora. On je ukazao da je Komitet za umetnost odigrao veoma nezgodnu ulogu: praveći se da se on zalaže za realistički pravac u muzici, Komitet je u isto vreme na sve moguće načine povlađivao formalističkom pravcu; neobavešten i nekompetentan u pitanjima muzike, Komitet se povodio za kompozitorima formalističkog kova, uzdizao njegove pretstavnike i samim tim doprinosio dezorganizaciji i unošenju idejne zbrke u redove kompozitora.

Orgkomitet Saveza kompozitora odvojio se od široke javnosti i pretvorio u generalštab bez vojske.

»Ako sudbina sovjetskog muzičkog stva-

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

JEDAN OMLADINSKI ČASOPIS

Pokretanje omladinskog književnog časopisa »Zora«, koji je početkom ove godine počeo da izlazi u Sarajevu, istovremeno kad i novi sarajevski književni časopis »Brazda«, pretstavlja vidan doprinos razvoju kulturnog života Bosne i Hercegovine i svedoči o sve življoj aktivnosti naših mladih pisaca — početnika.

U prva dva broja časopisa »Zora« objavljeni su radovi nekolicine mladih pesnika i pripovedača iz Bosne i Hercegovine, kandidata republičkog udruženja književnika, koji su i ranije povremeno saradivali u »Mladosti« i drugim listovima i časopisima. Časopis okuplja i književne početnike koji do sada nisu objavljivali svoje radove, a istakli su se svojim književnim pokušajima na sastancima Omladinskog kulturno-umetničkog društva u Sarajevu, kao i univerzitetskih, srednjoškolskih i drugih književnih sekcija u Bosni i Hercegovini. Većina objavljenih radova, pripovedaka i pesama, odlikuju se bodrim omladinskim duhom, odgovornim i pravilnim prilaženjem savremenoj tematici. Nekoliko pesama pokazuju dosta književnog iskustva i svedoče o postepenom književnom sazrevanju pojedinih početnika. Feljtonska rubrika časopisa »Zora« još je nerazvijena. Trebalo bi svakako donositi više kraćih ili dužih osvrta na kulturne i društvene pojave u Bosni i Hercegovini, i što šire obuhvatiti omladinsku problematiku.

Mada se časopis već od početka dosta brižljivo uređuje, neki radovi, u prvom broju naročito, odaju nedostatak samokritičnosti kod pisaca i nedovoljnu budnost redakcije. To je slučaj s pripovetkom »Odred Gojka Suvače« od Riste Trifkovića, jednog od nekolicine mladih pisaca iz Bosne i Hercegovine koji su već u izvesnoj meri prerasli stupanj početništva i daju prve zrelije radove. U ovoj pripoveci vidljivo su izraženi elementi naturalizma, kao književnog metoda i kao odnosa pisca prema stvarnosti. Nastojeći da u opisu i dijalogu, osvetli samo ono što je primitivno i nagonsko u čoveku, tragajući po svaku cenu za nekim biologističkim tumačenjem postupka ljudi, Rista Trifković daje u svojoj pripoveci lažnu i istoriski iskrivljenu sliku oslobodilačkog rata.

Taj naturalistički metod u građenju pripovetke, kome još uvek ponekad podležu mladi pisci, u poeziji mladih često ustupa mesto drugom jednom maniru, na drugi način lažnom i neumetničkom, koji je vidljivo izražen u pesmi Branka V. Radičevića »Preko polja«. Našu novu stvarnost, radost i lepotu života i stvaranja u slobodnoj zemlji, Radičević je u ovoj pesmi transponovao u neki idealizovani, pastoralni ambijent, gde se rad čoveka, njegova radost i snaga personifikuju životom i radošću nekog nestvarnog, arhaično — dekorativnog bukoličkog sveta jaganjaca i pastira, ptica, vrbaka, cveća i pčela, u kome se lik naše zemlje i čoveka graditelja novog života jedva može nazreti, a polet izgradnje zemlje kompromituje tim što i pčele kao da učestvuju u njemu.

Ta dva, metodološki oprečna, ali podjednako pogrešna književna manira, izražene u pripoveci Riste Trifkovića i pesmi B. V. Radičevića, za neke naše mlade pisce prestavljaju stranputicu. Na redakcijama omladinskih književnih časopisa dobrim delom leži odgovornost da mladim piscima — pomognu da vide pogrešnost toga puta.

Z. M.

POVODOM GODIŠNJICE SMRTI MAKEDONSKOG REVOLUCIONARA

Lik Goce Delčeva u makedonskoj književnosti

U Narodnoj Republici Makedoniji svečano je proslavljena ovih dana četrdeset peta godišnjica smrti velikog makedonskog revolucionara Goce Delčeva. U okviru proslave održan je niz popularnih predavanja o životu i delatnosti Delčeva kao organizatora i ideologa makedonske nacionalno-oslobodilačke borbe s kraja devetnaestog i na početku dvadesetog veka. Na dan smrti nacionalnog heroja, 4 maja, u svim gradovima i većim selima Makedonije održane su svečane akademije, u Skoplju vlada Narodne Republike Makedonije, na svečanoj sednici, pod pretsedništvom Lazara Koliševskog, donela je odluku kojom se određuju nagrade Goce Delčeva za najbolja dela iz oblasti makedonske nacionalne istorije.

U okviru ove proslave Udruženje književnika Makedonije organizovalo je književno veče na kome su čitana dela makedonskih književnika posvećena Goce Delčevu. Književno veče, koje je održano 3 maja u Skopskom narodnom pozorištu, otvorio je kratkim predavanjem sekretar Udruženja Dimitar Mitrev. U predavanju su istaknute zasluge Delčeva kao doslednog i odlučnog borca protiv Otomanske Imperije i protiv oružanih intervenisanja u Makedoniji koja su vršile susedne balkanske zemlje, a naročito protiv naoružanih vrhovističkih intervencionista sofiskog koburškog dvora. Zato što je Delčev verovao u revolucionarne snage makedonskog naroda i što ih je organizovao u herojskoj oslobodilačkoj borbi, njegovo ime izraslo je u svesti naroda kao živa narodna legenda. On je opevan u narodnoj poeziji. U njoj je izražena duboka ljubav naroda prema svom velikom sinu. Za razliku od narodnih pesama ispevanih u čast drugih narodnih boraca, u kojima su borci pretstavljeni jedino kroz pojedine njihove podvige, pesme o Delčevu čine sintezu narodnog shvatanja o revolucionaru-borcu koji vojuje za narodne slobode i prava:

»Izbral se, mi se iznašol
mlad Delče, Goce vojvoda,
toj pojde v Makedonija
čumata da ja propadi
od žalna Makedonija«

»Razvivaj, goro zelena,
razvivaj, šumi zeleni,
raširi senki ladovni
ke mine Delčev vojvoda
so negovata družina...«

Lik Goce Delčeva, narodnog revolucionarnog vođe privlači pažnju makedonskih književnika. Još pre oslobođenja tema o Delčevu i burnoj Ilindenskoj eposi od 1893 do 1903 bila je jedan od osnovnih motiva u delima Venka Markovskog i Kole Nedeljkovskog. Dok u tim pesmama, ispevanim u duhu narodne pesme, nema još dovoljno izgrađenog ličnog stava pesnika prema vremenu i ličnosti Goce Delčeva, u kasnijim delima posvećenim ovoj temi, koje stvara nove generacije makedonskih književnika, primećuje se novo tematsko i izražajno prilaženje ovoj tematici. Pogled današnjih makedonskih ljudi prema vremenu i ličnosti palog nacionalnog heroja izražen je u nekim pesmama

Skoplje: **Spomenik Goce Delčeva**

Blaža Konevskog, Slavka Janeskog, Goga Ivanovskog i Vanča Nikoleskog, te svoje radove autori su pročitali na književnoj večeri održanoj u okviru proslave četrdesetpetogodišnjice smrti Goce Delčeva.

BIBLIOGRAFIJA

Edvard Kardelj: **Patot na nova Jugoslavija.** Statii i govori od narodno-oslobiditelnata borba 1941—1945. Izdanje »Kulture«, Skoplje, 1948.

Edvard Kardelj: **Borba za izvršenje prvog petogodišnjeg plana. Boris Kidrič: Dosadašnji rezultati borbe za izvršenje petogodišnjeg plana.** Govori održani u Narodnoj skupštini aprila 1948. Izdanje »Kulture«, Beograd—Zagreb, 1948. Cena Din. 8.

Sovjetski kalendar 1948. U kalendaru se nalazi veliki broj članaka, kraćih proznih odlomaka, stihova i ilustracija, koji govore o sovjetskoj zemlji i narodima Sovjetskog Saveza, o izgradnji prve zemlje socijalizma, njenim herojima i rukovodiocima, njenoj istoriji i kulturi. Izdanje Društva za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR, Beograd, 1948.

Novak Simić: **Brkići iz Bara.** Povest o jednoj porodici iz naroda, u vremenu između dva rata, kada su narod u Bosni bezobzirno iskorišćavali domaći eksploatatori. Knjiga je prvi put štampana 1933 pod naslovom »Voćnjak«. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Cena Din. 67.—

Maksim Gorki: **Dela.** Knjiga peta (»Pesma o Vesniku bure«, »Čovek« tri drame: »Malograđanin«, »Na dnu« i »Na letovanju«). Prevodi M. Đokovića i Bisenije Lukić. Izdanje »Kulture«, Beograd—Zagreb, 1947. Cena Din. 40.—

Anatol Frans: **Savremena istorija.** Četiri romana velikog francuskog realiste: »Pod brestovima«, »Lutka od pruća, »Prsten s ametistom« i »Gospodin Beržere u Parizu«. Preveo Vladimir Rosić. Biblioteka »Svetski klasici«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena Din. 71 (prva knjiga) i Din. 75 (druga knjiga).

Džek London: **Dolina mjeseca.** Roman. Preveo s engleskog G. Zlatković. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1947. Cena Din. 122.—

V. H. Bujnickij: **812 dana na santama Sjevernog ledenog okeana.** Dnevnik o transarktičkoj ekspediciji sovjetskog ledolomca »G. Sjedov«. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1947. Cena Din. 90.—

Žil Vern: **Put u središte zemlje. Roman.** »Omladinska biblioteka«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena Din. 49.—

VESTI IZ NAŠE ZEMLJE

Izložbu gradjevinarstva Narodne Republike Srbije obišlo za nedelju dana deset hiljada posetilaca

Na svakom radilištu, u svakom rudniku, fabrici, školi, ustanovi, na njivama i po šumama naše zemlje zavetuju se ljudi: ispunićemo Petoletku, bićemo bogatiji, snažniji, lepši, naš život kulturniji. I ljudi rastu, uče, pa ipak često mnogi ne mogu da sagledaju šta smo sve učinili i šta ćemo još učiti u našoj Petoletki.

Izložba građevinarstva Narodne Republike Srbije, koja je ovih dana otvorena u Beogradu, pokazala nam je, iako nepotpuno, šta smo od oslobođenja sagradili ili šta gradimo u Srbiji.

U dugačkom prolazu Akademije nauka izložba počinje slikama koje govore kakav je bio Beograd u danima oslobođenja: ruševine, zgarišta. I odmah uz te slike — snimci koji pokazuju iste one objekte danas: Novi univerzitet, Prezidijum, zgrade u ulici Pavla Papa...

Dva radnika stoje pred maketama naših novih ogromnih, gotovih ili u izgradnji industriskih preduzeća. Došli su sa jednog od sektora bitke za Plan, svojim su rukama podizali deo ovoga što sada vide na izložbi, a ipak stoje zadivljeni nad svojim sopstvenim delom:

— Kud li preko noći izrastoše takva čuda? —

— Sve je to, brate, naša Petoletka...

Velika slika maršala Tita među radnicima, izrađena na staklu, privlači njihovu pažnju, pa kao da su tek u tom trenutku sagledali svu našu zemlju u svoj širini, koju oni s Titom dižu kroz Petoletku, osmehnuli su se gordo.

Kosi crveni krov s dva visoka dimnjaka, lepa zgrada sa zelenim kapcima, prostrana veranda, park i klupe oko zgrade: to je maketa nove škole »Partizanke« u selu Divoš—Planina, jedna od mnogih škola koje su podignute u našoj zemlji tamo gde ih dosad bilo nije.

Zatim radnička naselja u Kragujevcu, Kraljevu, na Kanarevom Brdu, u Smederevskoj Palanci, Užicu, sa višespratnim i jednospratnim zgradama; porodilišta, domovi kulture, bolnice, na zelenim tratinama, sve okrenuto suncu, okruženo drvećem; dečji dom u Peći sa bazenom usred parka...

Između maketa i grafikona — slike najboljih trudbenika, novih junaka i pobednika.

I naša nova poljoprivredna naselja nose pečat novog, kulturnijeg života našeg sela: živinarnici, vesele okućnice, inkubatori, silosi, škole, domovi kulture. I stara sela dobijaju novi vid. U Srbiji je obnovljeno 24.859 seoskih stanbenih zgrada.

Makete hidrocentrala i kaloričnih centrala privlače naročito pažnju: iz njih neće teći samo struja svetlosti nego i snaga koja će pokretati mašine naših fabrika. Pomoći će ona radničkim mišicama da savladaju materiju i da postanu njeni gospodari.

Nove stručne škole u raznim krajevima Srbije, nove gimnazije u Leskovcu, Prijepolju na Ubu — povećaće broj neimara—znalaca svog posla.

Izložba građevinarstva Narodne Republike Srbije razgara optimizam i veru u sopstvene snage, razgara ljubav prema nosiocima našeg napretka, prema našoj zemlji — i nije nikakvo čudo da je ovu izložbu za nedelju dana posetilo preko 10.000 ljudi.

ŽIVOT UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA

Priredbe hrvatskih književnika u Dalmaciji, Hrvatskom Primorju i Istri

Članovi Društva književnika Hrvatske: Marin Franičević, Ivo Dončević, Jože Horvat, Jure Kaštelan i Vladimir Popović bili su na desetodnevnom putu po Dalmaciji, Hrvatskom Primorju i Istri, i održali jedanaest književnih priredbi. Književne priredbe su održali u Splitu, Šibeniku, Zadru, Rijeci, Opatiji, Labinu i Puli. U Istri im se pridružio Drago Žerve. Na Rijeci Hrvatski književnici posetili su starog istaknutog književnika Viktora Cara Emina. Priredbe su održavane u pozorišnim dvoranama, koje su uvek bile prepune publike.

KNJIŽEVNE VEČERI U PIRINSKOJ MAKEDONIJI

Na poziv književnog kružoka »Nikola Jonkov Vapcarov« grupa književnika-članova i kandidata Udruženja književnika Makedonije posetila je prošlog meseca Pirinsku Makedoniju. U toku svog dvadesetodnevnog boravka ova grupa književnika koju su sačinjavali Dimitar Mitrev, Slavko Janevski, Ivan Točko, Vančo Nikoleski, Gogo Ivanovski i Lazo Karovski, održala je 32 književne večeri po svim gradovima i većim selima Pirinske Makedonije. Na ovim književnim večerima, kritičar Dimitar Mitrev govorio je o razvoju savremene makedonske književnosti, a ostali književnici čitali svoje radove.

Svuda gde su boravili, naši književnici bili su toplo i srdačno dočekani, a književne večeri propraćene su uvek oduševljenim aplauzima.

Grupa makedonskih književnika učestvovala je i na svečanoj akademiji održanoj 7 aprila u Svetom Vraču, koja je bila posvećena godišnjici smrti velikog revolucionarnog borca Pirinske Makedonije Jane Sandanskog.

Dvadesetog aprila književnici iz Narodne Republike Makedonije posetili su grad Bansko, rodno mesto makedonskog pesnika Nikole Jonkova Vapcarova, koga su 1942 godine mučki streljali bugarski fašisti.

RAD GRUPE MAĐARSKIH KNJIŽEVNIKA U SUBOTICI

Posle sastanka mađarskih književnih radnika Jugoslavije, koji je održan u novembru prošle godine, u Subotici je osnovana grupa od desetak većinom mladih književnika, koji aktivno rade u duhu odluka novembarskog sastanka.

U toku zimskih i prolećnih meseci članovi ove grupe priredili su književne večeri u Staroj Kanjiži, Senti, Adi, Somboru. U Subotici oni su organizovali dve večeri, od kojih jednu u Radničkom domu za organizovano radništvo.,

Inače članovi ove grupe aktivno sarađuju u mesečnom časopisu »Hid«, kao i u ostalim publikacijama koje izlaze na mađarskom jeziku u našoj zemlji.

Od članova grupe dvojica su od oslobođenja dosad objavili samostalna dela: Janoš Marković poemu »Buna« i Ištvan Latak zbirku pesama.

PISMO IZ ALBANIJE

Osvrt na albansku književnost posle oslobođenja

Posle oslobođenja, u Albaniji neprekidno se ulažu najveći napori koji se nadovezuju na takav rad iz vremena oslobodilačkog rata, da se stvore mogućnosti za pravilan razvitak albanske književnosti.

U listovima i revijama objavljuju se pesme, pripovetke, dnevnici iz rata, a istovremeno, pojačava se prevodilačka aktivnost, naročito s prevodima iz sovjetske i jugoslovenske književnosti.

Napredni književnici za vreme režima Ahmeta Zogua bili su okupljeni oko revije »Novi svet«, koja je počela da izlazi 1935 U tom periodu istakao se svojom ljubavlju prema slobodi, svojim revolucionarnim stremljenjima izvestan broj pisaca od kojih treba istaći Midjenija, kao i niz književnika sa još, jasnijim ideološkim perspektivima, ali koji u to vreme još nisu bili dovoljno poznati: Veli Stafa, Aleks Čaći, Misto Treska, Dimiter Šuterići i drugi.

Godinu dana posle oslobođenja osnovano je prvi put u istoriji Albanije Udruženje književnika.

Danas, albanski književnici, okupljeni u svojoj organizaciji i uz punu podršku narodnih vlasti, razvijaju napredne tradicije i izgrađuju dalje mladu albansku književnost. Književna delatnost zasad je, istina, još uvek ograničena samo na pripovetku, pesme i na kratke pozorišne komade. Međutim, očekuje se da će se uskoro mladi književnici baciti i na složeniju vrstu književnosti, na roman i dramu.

Albanska književnost nema tradicija u pogledu romana i drame. To je svakako uticalo što dosad u albanskoj literaturi nisu mogli da budu obrađeni veliki dramatični događaji poslednjih godina: rušenje starog sveta i rađanja novog. Albanskoj književnosti još uvek nedostaje zdrava objektivna kritika.

Međutim, i pored nedostataka, godina 1947 bila je vrlo intenzivna po književnoj aktivnosti.

Početkom ove godine, Udruženje književnika nastavilo je da izdaje svoj časopis »Literatura jone«, sa ciljem da se bori protiv svih reakcionarnih strujanja koja se još katkad javljaju u albanskoj literaturi.

Pored književnika koji su po svojim radovima bili poznati još pre rata ili su stekli ime u toku rata, kao Shevket Musarai (za vreme rata štampao ilegalno tri svoje knjižice), Aleks Čaći, Fatmir Gjata, Kol Jakova, Zihni Sako, istakli su se posle oslobođenja mnogi mladi književnici, među kojima Jakov Xoxe, Llazar Siliai, Selman Vaqari, Andon Mara, Luan Qafezezi, Ziz Zikuli, Vehbi Skenderi, Dajlan Shaplo, Ali Abdihodža, Drago Siliai, Mark Gurakua i drugi.

Izdavačka delatnost u 1947 bila je ograničena u prvom redu iz tehničkih razloga, ali ipak objavljen je prilično broj dela od neospornog značaja. Neosporno su najznačajnije dve poeme.

Poema »Postoji li tvrđava koju neće osvojiti komunisti?« od Lazara Siliai, studenta književnosti. U ovoj poemi pesnik obrađuje događaje od 29 aprila 1943, kada je general-lajtnant Koci Xoxe, sa 27 drugova, iskopao kanal ispod tiranskih zatvora i, zajedno sa svojim drugovima, pobegao, da bi se priključio partizanima.

Poema »Musahija« od Aleksa Čaći, inspirisana velikim rezultatima agrarne reforme koja je sprovedena u Albaniji. Pesnik opisuje bezemljaše sa polja Musachie kako postaju gospodari svoje zemlje i počinju rad, ujedinjeni u seljačkoj zadruzi.

U toku 1947 objavljeno je još nekoliko dela. Nagrade za najbolje prozne radove dobili su Zihni Sako i Ali Adbihodža, a za poeziju: Shevket Musarai (satirična poema »Lepopea del Balli Kombetar« napisana 1944 i prerađena i proširena 1947), Aleks Čaći i Ziz Zikuli.

A. C.

Skupština Kulturnog saveza Rumuna u Vršcu

Kulturni savez Rumuna održao je nedavno svoju plenarnu skupštinu u Vršcu. U referatu koji je pročitao sekretar Saveza Aurel Trifu izneseni su rezultati u toku tromesečnog rada: pomoć prosvetnim vlastima u akciji na opismenjavanju, štampanje udžbenika za osnovnu školu, turneja umetničkog ansambla Centralnog odbora po rumunskim selima. Skupština je oduševljeno pozdravila i prihvatila predlog za uključenje rumunskih kulturnih društava i Savez kulturnih društava Autonomne Pokrajine Vojvodine i izradila plan rada za naredno tromesečje. Istoga dana priređen je i festival na kome su učestvovali horovi, orkestri i folklorne grupe iz rumunskih sela. Izvedena je i jednočinka M. Avrameska, koja je, pored početničkih slabosti autora, otkrila i njegovo nepravilno shvatanje narodnooslobodilačkog pokreta kod rumunske nacionalne manjine.

★ **U Leskovcu je osnovan muzej** sa arheološko-istoriskim, prirodoslovnim i etnografskim odeljenjem. U muzeju, koji je otvoren 2 maja, prikupljeno je više predmeta od istoriske vrednosti, zatim izvestan broj originalnih slikarskih radova, kao i kopije Krstićevih slika starog Leskovca. Muzej je smešten u obnovljenoj kući poginulog prvoborca Bore Dimitrijevića.

★ **Sto trideset i šest knjižnica ima sada u Kolašinskom srezu.** Sekcija narodnih knjižnica i čitaonica u Kolašinskom srezu postigla je dobre rezultate u toku ove godine. U srezu sada ima 136 knjižnica, 1 to 47 školskih, 45 seoskih i 44 pionirske. U toku tri nova meseca ove godine nabavljeno je 5.000 knjiga.

★ **U toku prošle godine u Leskovcu je prikazano 112 filmova,** koje je gledalo 255.000 lica. Najposećeniji film u 1947 bio je »Kameni cvet« (12.615 gledalaca), a u ovoj godini naš umetnički film »Živjeće ovaj narod«. Gradsko narodno pozorište priredilo je za poslednja tri meseca 55 pretstava koje je gledalo 18.338 lica.

raranja postaje prerogativa najužeg kruga vodećih kompozitora i kritičara, i to kritičara koji su odabrani po principu podržavanja svojih šefova, koji stvaraju oko kompozitora zagluplujuću atmosferu slavopojki; ako nema stvaralačke diskusije; ako se u Savezu kompozitora ukorenila teška, učmala atmosfera klasiranja kompozitora na prvorazredne i drugorazredne; ako dominantni stil na stvaralačkim savetovanjima u Savezu kompozitora pretstavlja učtivo ćutanje ili pobožno veličanje odabranih: ako je rukovodstvo Orgkomiteta otrgnuto od kompozitorske mase — onda se mora priznati da je stanje na muzičkom »Olimpu« postalo očigledno opasno« (str. 133).

Drug Ždanov je naročito ukazao na štetne posledice po delatnost kompozitora, koje su proisticale usled otsustva stvaralačkih diskusija u Savezu kompozitora i pogrešnog stava prema kritici i samokritici. »Čim nema stvaralačkih diskusija, čim nema kritike i samokritike — znači da nema ni napretka. Stvaralačka diskusija i objektivna, nezavisna kritika — to je već postalo aksioma — najvažniji su uslov za stvaralački razvitak. Gde nema kritike i stvaralačkih diskusija, tu presušuju izvori razvitka, tu se ukorenjuje veštačka atmosfera učmalosti i zastoja, koja je najmanje potrebna našim kompozitorima« (str. 133).

Drug Ždanov ukazuje na oštru protivrečnost koja postoji između »ultraprogresivnih« shvatanja s jedne i konzervativne prakse rukovodstva Saveza kompozitora s druge strane. Takva praksa jasno pokazuje da je ta »progresivnost« — lažna, neistinita, da ne sadrži u sebi ustvari ništa od onoga što je doista napredno.

Rukovodstvo Saveza kompozitora ispisalo je na svojoj zastavi i takve mnogoobećavajuće apele kao što je pozivanje na novatorstvo, na odricanje od zastarelih tradicija, na borbu protiv »epigonstva« itd. Ali ta ista lica koja su htela da se prikažu kao veoma radikalna, pa čak i arhirevolucionarna u oblasti stvaralačke platforme, koja su pretendovala na ulogu rušilaca zastarelih kanona, — ta ista lica, istupajući u svojstvu rukovodilaca Saveza kompozitora, pokazala su se sasvim konzervativna u svojim metodima rada i rukovođenja, odajući poštu rđavim tradicijama i »epigonstvu« u organizacionim pitanjima i kultivišući najzaostalije metode u oblasti rukovođenja životom i delatnošću svoga stvaralačkog udruženja. Naduvena frazeologija o tobože novom pravcu u sovjetskoj muzici nije se kod rukovodilaca Saveza kompozitora nipošto podudarala sa naprednim delima, a to je izazivalo opravdanu sumnju u progresivnost idejnostvaralačkih smernica koje se pomoću tako reakcionarnih metoda pružaju.

Organizaciona strana, zaključuje drug Ždanov, ima veliki značaj. Zbog toga je, radi stvaranja normalne situacije za razvoj stvaralačkog rada kompozitora, potrebno izvršiti ozbiljno provetravanje u organizacijama kompozitora i muzičara; sveži vetar treba da pročisti vazduh u tim organizacijama.

Ali organizaciono pitanje, ma koliko bilo važno, ono ipak nije glavno. Osnovno pitanje, podvlači drug Ždanov, jeste pitanje pravca sovjetske muzike.

Vanredno duboko i jasno osvetljava drug Ždanov pitanje borbe dvaju pravaca u sovjetskoj muzici, borbe veoma oštre, ma da po spoljašnosti prekrivene. Izlaganja druga Ždanova odbacuju nemoćne pokušaje formalista da zamrse to pitanje, da ga zabašure, svedu na sitnice, pojedinačne greške i da samim tim maskiraju formalizam, da ga izbave udarca. Izlaganja druga Ždanova o borbi dvaju pravaca u sovjetskoj muzici imaju ogroman značaj zbog toga što ukazuju na glavnog protivnika koji koči progresivni razvitak sovjetske muzičke kulture, što postavljaju jasnu perspektivu njenog porasta, naoružavaju sve sovjetske muzičare jasnim razumevanjem zadataka koji stoje pred njima i puteva koji vode rešavanju tih zadataka.

Drug Ždanov daje živu i tačnu definiciju oba pravca:

»Jedan pravac — kaže on — pretstavlja zdravo, progresivno načelo u sovjetskoj muzici, koje se zasniva na priznavanju ogromne uloge klasičnog nasleđa, a naročito tradicija ruske muzičke škole, na poduđaranju visoke idejnosti i realističnosti, duboke, organske povezanosti s narodom, s njegovim muzičkim, vokalnim stvaranjem, na poduđaranju s visokim profesionalnim majstorstvom. Drugi pravac izražava formalizam, koji je stran sovjetskoj umetnosti, odricanje, pod zastavom tobožnjeg novatorstva, od klasičnog nasleđa, odricanje od narodnosti muzike, od služenja narodu za ljubav ugađanja odveć individualističkim preživljavanjima male grupe izabranih esteta.

Taj pravac daje umesto prirodne, lepe, ljudske muzike lažnu, vulgarnu, često patološku muziku. Pri tome se ovaj drugi pravac odlikuje time što izbegava frontalne napade i više voli da svoju revizionističku delatnost skriva pod maskom tobožnje saglasnosti s osnovnim postavkama socijalističkog realizma. Takvi »krijumčarski« metodi naravno nisu novi. Pri mera revizionizma pod zastavom tobožnje saglasnosti s osnovnim postavkama revidirajućeg učenja možemo naći dovoljno u istoriji. Utoliko pre je potrebno raskrinkati istinsku suštinu tog drugog pravca i štetu koju on nanosi razvitku sovjetske muzike«. (Str. 136).

Postavku o borbi dvaju pravaca u sovjetskoj muzici drug Ždanov konkretizuje, pokazujući kako se ispoljavaju te dve linije sovjetske muzike u rešavanju osnovnih problema muzičkog stvaranja.

Demaskirajući antinarodnu, reakcionarnu suštinu formalističkog pravca, drug Ždanov se zadržava na njegovom odnosu prema klasičnom nasleđu. On pokazuje da su se pristalice formalističke škole, doduše, zaklinjale da će nastaviti i razvijati tradicije klasične muzike, ali ustvari njihova dela u korenu nimalo ne liče na muziku klasičara.

»Klasičnu muziku karakterišu istinitost i realizam, veština da se postigne jedinstvo sjajne umetničke forme i duboke sadržine, da se uskladi najveće majstorstvo s jednostavnošću i pristupačnošću. Klasičnoj muzici uopšte, a ruskoj klasičnoj muzici napose, nepoznati su formalizam i grubi naturalizam. Nju ne karakteriše visoka idejnost, zasnovana na priznavanju izvora klasične muzike u muzičkom stvaralaštvu naroda, duboko poštovanje i ljubav prema narodu, njegovoj muzici i pesmi.

Kakav korak unatrag od pravog puta razvitka muzike čine naši formalisti, kada, podrivajući temelje prave muzike, stvaraju muziku nakaznu, lažnu, prožetu idealističkim preživljavanjima, tuđu širokim masama naroda, usmerenu ne na milione sovjetskih ljudi, već na pojedince ili na desetine odabranih, na »elitu«! Kako to ne liči na Glinku, Čajkovskog, Rimskog-Korsakova, Dargomižskog, Musorgskog, koji su osnovu razvitka svoga stvaranja gledali u sposobnosti da u svojim delima izraze duh naroda, njegov karakter! Ignorisanje zahteva naroda, njegovog duha, njegovog stvaranja znači da formalistički pravac u muzici ima izrazit antinarodni karakter« (str. 136—137).

Jedan od dokaza antinarodnog karaktera toga formalističkog pravca je ste mišljenje koje kruži među jednim delom sovjetskih kompozitora, i to ovakvo: »pa nas će — vele oni — shvatiti kroz 50—100 godina«, ili ovakvo: »ako nas ne mogu razumeti savremenici, onda će nas razumeti potomci«. Takva rezonovanja, kaže drug Ždanov, znače odvajanje od naroda. Ako pisac, umetnik, književnik, partiski radnik ne računaju na to da ga shvate savremenici, onda za koga on živi i radi? To vodi duševnoj praznini, ćorsokaku.

Drug Ždanov potseća kako su se prema zahtevima naroda odnosili klasičari. On pominje »moćnu šačicu« — Balakireva, Musorgskog, Borodina, Rimskog-Korsakova, Kjui i poznavaoca muzike Stasova, njihovog pristalicu, koji su istupali šezdesetih godina XIX stoleća. Oni su vatreno branili ideju narodne, demokratske muzike i u svojim delima dali izvanredne obrasce takve muzike. Drug Ždanov navodi reči Glinke, koje se odnose na povezanost naroda i umetnika: »Muziku stvara narod, a mi, umetnici, samo je aranžiramo«. Korifeji muzičke umetnosti nisu se libili nikakvog žanra, samo ako je to doprinosilo da muzička umetnost uđe u široke narodne mase. Musorgski je komponovao »gopak«. Glinka je iskoristio ples »komarinski« za jedno od svojih najboljih dela. A kompozitori formalisti libe se čak i takvih žanra kao što je opera, smatraju operu drugorazrednim delom, suprotstavljajući joj instrumentalno-simfonisku muziku, a da i ne govorimo o vokalnoj, horskoj i koncertnoj muzici koja je tretirana kao niža vrsta muzike. Mora se priznati, kaže drug Ždanov, da su spahija Glinka, činovnik Sjerov i plemić Stasov bili demokratskiji od tih kompozitora.

Samozaklinjanje da ste svi vi za narodnu muziku, nije dovoljno — kaže drug Ždanov, obraćajući se kompozitorima. — Ako ste za narodnu muziku, onda zbog čega je u vašim muzičkim proizvodima iskorišćeno tako malo narodnih melodija? Između instrumentalne simfoniske muzike i muzike narodne postoji raskorak, koji se ogleda u potcenjivanju narodne muzike od strane kompozitora-simfoničara. Razvoj muzike, ukazuje drug Ždanov, treba da se odvija na temelju uzajamnog dejstvovanja, na temelju obogaćivanja »naučne«, to jest profesionalne muzike, muzikom narodnom. Kada se zapostavlja tako divan izvor stvaranja kao što su narodna pesma i narodna melodija, onda postoji opasnost odvajanja kompozitora od naroda. Takvo odudaranje ne može se trpeti u sovjetskoj muzici.

Odvajanje od svoga naroda i od narodnog muzičkog stvaranja poduđara se kod kompozitora-formalista sa servilnošću pred dekadentnom muzičkom kulturom buržoaskog Zapada.

Drug Ždanov demaskira tu crtu formalističkog pravca u sovjetskoj muzici, crtu koja je tuđa sovjetskoj umetnosti, pokazujući da njeni koreni leže u ostacima kapitalizma koji su se očuvali u svesti nekih pretstavnika sovjetske inteligencije.

Drug Ždanov analizira pitanje odnosa sovjetske muzike prema stranoj muzici, dajući pritom duboko dijalektičko rešenje problema nacionalnog i internacionalnog u umetnosti.

»Ako se prouči istorija naše ruske, a zatim sovjetske muzike — kaže drug Ždanov — onda će se doći do zaključka da je ona izrasla, razvila se i postala moćna snaga baš zbog toga što joj je pošlo za rukom da stane na svoje sopstvene noge i da nađe svoje sopstvene puteve razvitka, koji su joj omogućili da otkrije bogatstvo unutrašnjeg sveta našeg naroda. Duboko greše oni koji smatraju da procvat nacionalne muzike, kako ruske tako i muzike sovjetskih naroda koji sačinjavaju Sovjetski Savez, znači nekakvo smanjivanje internacionalizma u umetnosti. Internacionalizam u umetnosti rađa se ne na bazi opadanja i osiromašenja nacionalne umetnosti. Naprotiv, internacionalizam se rađa tamo gde cveta nacionalna umetnost. Zaboraviti tu istinu — znači izgubiti rukovodeću liniju, izgubiti svoj lik, postati inokosni kosmopolita. Oceniti bogatstvo muzike drugih naroda može samo onaj narod koji ima svoju visoko razvijenu muzičku kulturu. Ne može se biti internacionalista u muzici, kao ni u svemu ostalom, ako se nije istinski patriota svoje otadžbine. Ako u osnovi internacionalizma leži poštovanje prema drugim narodima, onda se ne može biti internacionalista sve dotle dok se ne poštuje i ne voli svoj sopstveni narod.

O tome govori celokupno iskustvo SSSR. Internacionalizam u muzici, poštovanje stvaranja drugih naroda razvija se, prema tome, kod nas na temelju obogaćivanja i razvijanja nacionalne muzičke umetnosti, na bazi takvog njenog procvata da ima šta da pruži drugim narodima, a ne na bazi osiromašavanja nacionalne umetnosti, slepog podražavanja tuđim obrascima i zbrisavanja osobenosti nacionalnog karaktera u muzici. Sve ovo ne treba zaboravljati kada se govori o odnosu sovjetske muzike prema stranoj muzici« (str. 139—140).

Odvajanje kompozitora-formalista od principa klasičnog nasleđa ispoljava se i u potcenjivanju uloge programske muzike. Ruska klasična muzika, veli drug Ždanov, bila je obično programska. Sada je programske muzike skoro nestalo. Sadržaj objavljenog muzičkog dela objašnjava se posle njegove pojave. Stvorena je nova profesija — tumača muzičkih dela iz redova prijatelja-kritičara, koji se trude da nagađanjem dešifriraju sadržaj već objavljenih muzičkih dela, čiji mutni smisao nije jasan ni samim njihovim autorima. Predavanje programske muzike zaboravu jeste takođe odvajanje od progresivnih tradicija.

(Kraj u sledećem broju)

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA »KNJIŽEVNE NOVINE«
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Đečanska 13.